

Lom, den 29. desember 2014

Miljødirektoratet
Att. Bente Rønning
Postboks 5672 Sluppen
7485 TRONDHEIM

SLUTTRAPPORT FRA NORGES NASJONALPARKLANDSBYER 2014

Sammendrag

Norges nasjonalparklandsbyer fikk etter søknad innvilget kr 2 500 000 den 1. april 2014. Beløpet ble mottatt av Lom kommune 23. juni 2014. Målet med arbeidet i 2014 har vært å slutføre igangsatt arbeid, samt finne en permanent driftsform og organisering for framtidig arbeid med Norges nasjonalparklandsbyer.

Hver landsby har fått overført kr 269 000 til lokal disposisjon i henhold til vedatt tiltaksplan. Som følge av at vi kom sent i gang med arbeidet har ikke alle landsbyer ferdigstilt alle lokale tiltak innen utgangen av 2014. Dette framgår under. Selv om dette ikke er i tråd med tilsagnet håper vi at den enkelte landsby kan få slutføre sitt arbeid i løpet av første halvår 2015.

Rådet for Norges nasjonalparkkommuner og Norges nasjonalparklandsbyer gjorde begge i 2014 vedtak om å finne fram til en felles organisering fra 2015. Dette har vært et krevende og omfattende arbeid. Norges nasjonalparklandsbyer har i løpet av prosessen omdisponert midler til juridisk bistand og innspill til samorganiseringen fra Telemarksforskning. Ved årets utløp er alt nødvendig arbeid og politiske vedtak gjort for å stifte den nye felles organisasjonen på nyåret 2015.

Det har vært gjennomført intern og ekstern møtevirksomhet gjennom hele året. Der det har vært mulig og praktisk har styrings- og arbeidsgruppa gjennomført felles møter. Det har vært gjennomført 4 styringsgruppemøter og 5 arbeidsgruppemøter. Arbeidsgruppa og nasjonal koordinator har deltatt på Work Shops i forbindelse med nasjonal merkevarestrategi for nasjonalparkene. Vi har deltatt på de to årsmøtene til Rådet for Norges nasjonalparkkommuner gjennomført i 2014. I tillegg har vi hatt møte med Statsråd Tine Sundtoft og hennes stab i Klima- og miljødepartementet.

Konklusjon

Nasjonal merkevarestrategi for nasjonalparkene settes ut i livet tidlig i 2015. Det er viktig at den nye organisasjonen kommer på plass, finner sin form og rolle slik at implementeringen av merkevarestrategien kan iverksettes. Samtidig er det viktig at nasjonalparklandsbyene har kontinuitet i sitt arbeid med bred verdiskaping innenfor de rammer og muligheter statusen gir. Kun slik kan de levere til fellesskapet. Dialog og samarbeid med Miljødirektoratet og andre som skal levere inn i den nasjonale merkevarestrategien for nasjonalparkene blir svært viktig i kommende år for en best mulig måloppnåelse.

Sluttrapportens innhold

På de neste sidene følger statusrapport fra den enkelte nasjonalparklandsby. Her framgår også hva man ikke har fått gjennomført og hvordan man ønsker å løse dette. Til orientering vil det bli søkt særkilt til Miljødirektoratet om å videreføre/omdisponere ubrukte tiltaksmidler til 2015.

Videre rapport fra Leif Vingelen, som har hatt ansvaret med tiltaket «Kompetanse barn og unge». Tiltak overfor barn og unge ser vi i et generasjonsperspektiv og noe vi aldri blir ferdige. Dette er investering for framtidig bærekraft.

Sluttrapporten har også med innspill fra Telemarksforskning angående samorganisering av nasjonalparkkommuner og nasjonalparklandsbyer. Dokumentet kan bli et viktig arbeidsverktøy når den nye organisasjonen skal settes ut i livet.

Stiftelsesdokumentet til den nye organisasjonen er også tatt inn i sluttrapporten selv om stiftelsen først finner sted ultimo januar 2015.

Med vennlig hilsen

Norges nasjonalparklandsbyer

Bjørn Åge Jenssen
Koordinator

Innhold

Rapport fra Geilo nasjonalparklandsby	4
Rapport fra Jondal nasjonalparklandsby	5
Rapport fra Lom nasjonalparklandsby	6
Rapport fra Storslett nasjonalparklandsby	8
Rapport fra Vingelen nasjonalparklandsby	10
Rapport angående Tiltak 4.1 – Kompetanse Barn og unge	11
Innspill til samorganisering av nasjonalparkkommuner og nasjonalparklandsbyer PI Haukeland B A Brandtzæg Telemarksforsking 13 oktober 2014	23
Innhold	26
1. Innledning	27
1.1 Bakgrunn	27
1.2 Bred verdiskaping som bærekraftig utviklingsstrategi	29
1.3 Utfordringer knyttet til en samorganisering	30
2. Innspill til mulighetsrommet ved en samorganisering	31
2.1 Målsettinger og formål	31
2.2 Mobilisering og forankring	32
2.3 Organisering og ledelse	33
2.4 Økonomi, finansiering og virkemidler	34
2.5 Samhandling og nettverk	35
2.6 Institusjonalisering	36
2.7 Kunnskap, dokumentasjon og evaluering	36
3. Mulige effekter av en samorganisering	37
3.1 Det brede verdiskapingspotensialet	37
3.2 Nasjonalparkene, reiseliv og attraktive lokalsamfunn	42
3.3 Kommunereform	44
4. Konklusjoner og anbefalinger	46
4.1 Konklusjoner	46
4.2 Anbefalinger	46
Stiftelsesdokument forening ver.5	49
1. FORENINGENS VEDTEKTER	49
2. STYRE OG REVISOR	55
3. MEDLEMSKAP, KAPITALINNSKUDD OG KONTINGENT	55

Rapport fra Geilo nasjonalparklandsby

Status tiltak pr. 2. desember 2014

2.1 Informasjon og profilering

Det er produsert en roll-up om Geilo NPL og minnepinner er under produksjon. Hele tilskuddet på kr 19 000,- vil bli brukt innen utgangen av 2014.

3. Kompetanseheving

Vertskapskurs var planlagt gjennomført i uke 49, men er utsatt til uke 2, 2015, for å få flere deltagere. Hele tilskuddet på kr 10 000,- er tenkt brukt på dette, og bes overføres til 2015.

4. Kompetanse barn og unge

Det jobbes med å etablere et kinorom på reiselivssenteret for å kunne ta i mot barnehager og skoler for formidling av informasjon om nasjonalparkene våre m.m. I tillegg jobbes det med etableringen av en liten naturutstilling på samme senter. Tilskuddet på kr 50 000,- er tenkt brukt i sin helhet på dette, og bes overføres til 2015.

5. Miljø

Det arrangeres kurs om natur og bærekraft i forbindelse med vertskapskursene i uke 2. Det skal også kjøpes inn hundeposestativer som skal settes opp på to populære turrunder. Tilskuddet på kr 40 000,- vil bli brukt i sin helhet, og bes overføres til 2015.

6. Arrangement

Nasjonalparkdagene ble arrangert i august og nasjonalparkmesterskap i rakfisk i november. I tillegg har midlene gått til den offisielle åpningen av Prestholtrunden. Tilskuddet på kr 50 000,- er brukt i sin helhet.

7. Produktutvikling

Det er kjøpt inn skilt og materialer til utbedring av sommerstier. Dette gjøres på dugnad våren 2015. I tillegg er det planlagt nye informasjonstavler flere steder i Geilo sentrum. Disse er snart klare til bestilling. Av et tilskudd på kr 100 000,- er hittil kr 36 521,- brukt. Det bes om at de resterende midlene (kr 63 479,-) overføres til 2015.

Totalt er kr 105 521,- hittil brukt. Kr 163 479,- bes overføres til 2015 uten noen intern omdisponering.

Rapport fra Jondal nasjonalparklandsby

Status tiltak pr. 24. november 2014

Det har vore vanskeleg å planleggje tiltak så lenge økonomien til Landsbyane har vore usikker. Tildeling frå MD midt i året , med føring om at planlagde og igangsette tiltak skulle prioriterast. Dette må følgjast opp også i tiltaksplan for 2015

post	tiltak	Status	kostnad	statlegemidler
2.1	Informasjon/ profilering	Fått opp NP skilt ved innfartsåraane og Nasjonalparklandsby banner i sentrum,	37 000	19 000
3.1	Vertskapskurs/ ambassadørarbeid	Profilering i Draumen om Folgefonna, Vertskapskurs ikkje gjennomført- Vurderar både form og tiltak	17 000	10 000
4.1- 2	Kompetanse barn/ unge	I oppstartsfasen med opp å planlegge kunnskaps og aktivitetssløype på Elvastien/sentrum		50 000
5.1	Miljøtiltak	Bruktmarknad på landsbydag, Miljøsertifisering av kommunehuset under arbeid. Kostnaden dekket av kommune/fylkeskommune Kjøpe inn hundeposestativ og bospann til Elvastien for «ledige» midlar		40 000
6.1	Arrangement	Landsbydag ,opne miljøgate, Bondekveld	13 750	50 000
7.1	infrastruktur	Samarbeid med idrettslag om prosjekt «Vandring i Jondal» skilting, merking av turløyper ,benker og oppgradering/flaumsikring av Elvastien. Revidere og oppdatere Jondalsguiden		100 000 100 000

Behov for å overføre ca kr 60 000 frå 2014 til 2015 , i hovudsak til kunnskaps og aktivitetssløype for barn og unge og planlegging/ferdiggjering av uteområdet ved Juklafjord, navet i landsbyen.

Rapport fra Lom nasjonalparklandsby

Status tiltak pr. 4. desember 2014

Profilering / informasjon:

- Profilering i Lomsguiden, om nasjonalparklandsbyen, nasjonalparkene, arrangementsoversikt, fotturar
- Profilering i Flåklypa Tidene, under Norges største veteranbiltreff
- Midlane er brukt opp

Vertskapskurs og ambassadørarbeid:

- Har arrangert to vertskapskurs til sumartilsette 25. juni. Rundt 40 påmeldte
- Har arrangere visningstur for sumartilsette 6. juli i samarbeid med eit bedriftsnettverk. Rundt 34 påmeldt
- Midlane er brukt opp

Kompetanse, barn og unge:

- Rådyrtrakkert er ferdigstilt
- Midlane frå den naturlege skulesekken har gått med til frikjøp av lærarar, og arrangementet «Lomsvikku», der alle klassetrinn er ute og lærer ting om bygda og m.a. naturen rundt Lom.
- Midlane frå VSP brukast i Presthaugen i samarbeid med Lom Bygdemuseum / Norsk Fjellmuseum. Tilrettelegging av eit område for barn m/ formidling av gamle vassvegstradisjonar
- Midlane er løyvd gjennom vedtak, men ikkje utbetalt

Miljøtiltak:

- To verksemder har fått støtte til å etablere ladepunkt for el-bil
- To verksemder har gitt signal om at dei vil søkje om å etablere ladepunkt for el-bil. Meir info om ordninga her: <http://www.lom.kommune.no/tilskotsordning-for-etablering-av-ladepunkt-for-elbil.5582838-276978.html>
- Ei verksemd har fått støtte til sertifisering
- Deler av midlane er løyvd

Arrangement:

- Ynskjer å kjøpe inn boder til marknadsdager, men har ikkje landa på leverandørvalg enda
- Er med som arrangør av julemarknad i bygdemuseet 6. desember, i samarbeid med fleire
- Deler av midlane er løyvd

Infrastruktur:

- Trykt opp over 10 000 fotturbrosjyrar i norsk, engelsk og tysk (dei fleste er brukt opp i løpet av sumeren)

- Gått opp alle stiger med GPS
- Tatt bilde og laga oversikt over alle skilt, vurderer å bytte om til den nasjonale merkestandaren
- Deler av midlane er løyvd

I Lom er det utbetalt kr. 83 942, det står altså att kr.185 058.

Ber om å få alt overført, sidan det meste av midlane er disponert men ikkje utbetalt av ulike årsaker.

Rapport fra Storslett nasjonalparklandsby

Status tiltak pr. 18. desember 2014

2.1 Informasjon – Profiling:

Det største tiltaket på dette punktet har i 2014 vært Nasjonalparkmagasinet som kom ut i juli for tredje gang. Hovedtema i 2014 var turer. Det ble gitt som innstikk i Framtid i Nord på fulldistribusjon til alle husstander i Nord-Troms. Kostnaden var kr 75 000,- og det ble solgt redaksjonelle sider til bl. a Halti nasjonalparksenter, styret for Reisa nasjonalpark, omdømmeprojektet i Nord-Troms og Kåfjord kommune. Det har ikke blitt brukt støtte fra MD til dette tiltaket.

Det har blitt brukt kr 1510,- til bekledning med NPL og NPK logo til turistvertene ved turistinformasjonen. Dette for å underbygge statusen ovenfor tilreisende.

Det har blitt brukt kr 18 096,- til innkjøp av gjennbruksnett. Disse vil bli brukt bl. a. i velkomstpakkene som kommunen deler ut til nye innbyggere.

Kommunehusets innganger har fått nye skilt med NPL-profil. Tiltaket har kostet kr 2325,-

3.1 Ambassadørarbeid:

Halti nasjonalparksenter har gjennom sitt Visitor Point en stor del av vertskapet for Reisa nasjonalpark. Det ble nylig oppdaget bergmalerier i nasjonalparken og disse har man ønsket å informere mer om ved Visitor Point. Halti nasjonalparksenter har fått kr 4000,- i støtte til dette.

Det har blitt forsøkt arrangert to vertskapskurs i samarbeid med forskningsdagene.

Oppslutningen var dårlig og ingen kom. Ny plan må legges for å trekke flere til disse arrangementene. Kostnadene (bevertning) kom på kr 476,-

I 2013 ble det kjøpt inn reflekser med NPL og NPK logoer. Høsten 2014 har helårsverten (lokal koordinator for NPL) besøk alle grunnskoleklasser og delte disse ut, samtidig her det blitt informert om nasjonalparken og landsbyen. Tiltaket har vært meget vellykket. Kostnad (kjøreregning) kr 364,50.

Velkomstpakker deles ut til alle nye innbyggere i Nordreisa kommune. Disse pakkes i gjennbruksnettene. For å dekke kostnadene til gjennbruksnettene under punkt 2.1 så har det blitt krukt kr 2931,- fra 3.1.

I kommunen bygges det nå en ny tunnel på E6. Det er en spansk firma, OSSA, som har kontrakten og de kommer med ca 70-80 arbeide til kommuner høsten 2014 og skal være her i to år. Disse er hovedsakelig spansk men også fra andre land. Kommunen har planlagt velkomst kveld for disse hvor landsbyen står sentralt. Pga. litt forsinkelser fra OSSA så har dette arrangementet blitt utsatt til 1. kvartal 2015. Det blir støttet med kr 2228,- fra dette punktet.

4.1 Barn og unge:

Ved Storslett skole har det blitt brukt kr 50 000,- til frikjøp av lærere til å jobbe med dette tiltaket. Egenandelen er den tiden lærerne bruker på dette og det tilsvarer kr 50 000,-.

5.1 Miljøtiltak:

Det er planlagt til sammen 4 ladepunkter i landsbyen, to ved kommunehuset og to ved det nye Haltibyget. Dette tiltaket er forventet gjennomført innen våren 2015. Det er

estimert en kostnad på kr 10 000,- pr punkt i henhold til Norsk elbilforbund sine anbefalinger.

6.1 Arrangement:

Det har igjen blitt gitt støtte til Landsbymarkedet som ble arrangert i oktober 2014. De har i år hatt en ny organisasjonsform hvor de har gått fra et prosjekt under næringsforeningen til å bli et selvstendig ideelt selskap eiet av lokale matprodusenter. Arrangementet hadde god oppslutning og meget godt salg. I markedsteltet og andre steder ble det arrangert kulinarisk teater og matkurs for å styrke lokal matkultur.

7.1 Infrastruktur:

Bergmaleriene som nylig ble oppdaget ligger kun 50 meter inn i nasjonalparken. Dessverre så ligger disse på motsatt side av elven i forhold til hvor stien går. Den åpne hytten ligger også på motsatt side. I samarbeid med SNO/Statskog og nasjonalparkstyret så har landsbyen støttet innkjøp av en båt som blir liggende tilgjengelig ved dette stedet og de som vil kan benytte den. Støttet med kr 15 285,- Moan skole (1-4) ligger på Storslett. De er en uteskole og ønsker å ta i bruk naturen rundt skolen. Landsbyen har støttet dette med kr 35 000,-.

Det pågår et langsiktig arbeid med et lite Visitor point i Trekanten midt i sentrum. I denne parken ønskes det å informere om NPL, NPK, nasjonalparken, elva, turer og annen relevant informasjon. Første ledd i dette har vært innkjøp av skiltbukker fra Halti NPS. Kr 8 000,-.

Det har blitt brukt kr 12 375,- på informasjonsskilt ved landsbyens to nærmeste og viktigste turområder, Goppa og Kvennes. Disse plassene jobbes et kontinuerlig med for å øke tilbudet og atraktiviteten, samtidig som slitasjen begrenses.

Det utarbeides nye friluftskart for Nordreisa kommune. Dette arbeidet ble midlertidig stoppet pga innkjøpsstopp i oktober 2014. Arbeidet fortsetter i 2015 og det er satt av kr 29 340,- til dette.

Rapport fra Vingelen nasjonalparklandsby

Status tiltak pr. 11. desember 2014:

Vingelen Nasjonalparklandsby - Bruk av midler 2014

Totalt kr. 269.000

Midler som er benyttet i 2014 eller er «låst»

- **Informasjon: 19.000,**
  - Hognareinen (19.000)
- **Vertskapskurs: 10.000**
  - Ekstern kursholder. Lanseres 19. des. (10.000)
- **Barn Unge: 50.000**
  - Frikjøp av lærerere (50.000)
- **Miljøtiltak: 40.000**
  - Bruktdag med fokus på gjenbruk (20.000)
  - Sykkelkart/Turkart. Arbeid påbegynt med app (20.000)
- **Arrangement: 50.000**
  - Landsbymarked før jul med fokus på lokalmat og generell info om Nasjonalparken. (12. – 14. des.) Arrangeres på Bunåva. (30.000)
  - «Tolga dyrker måltidet». Fokus på landbruk, lokalmat og kulturlandskap. Åpningsarrangement med ulike aktiviteter, skjer 19. desember (20.000)
- **Infrastruktur: 100.000**
  - Produksjon av film for «Tolga dyrker måltidet». (Se arr.) (20.000)
  - Fugl-tårnet: Skilting, fysisk tilrettelegging, plan under utarbeidelse. (50.000)
  - Langløypeprosjekt Savalen – Røros. Går gjennom Vingelen. Vil skape næring i randsonen, bl a overnatting i Vingelen. Utredning pågår. (30.000)

Av total på 269.000 er 219.000 brukt/låst til prosjekter. Vi ber om at de siste 50.000 blir overført til 2015.

Rapport angående Tiltak 4.1 – Kompetanse Barn og unge

Status tiltak pr. 10. desember 2014 fra Leif Vingelen, Prosjektleder «Natur- og kulturkunnskap i Norges Nasjonalparklandsbyer

«Kompetanse barn og unge», 4.1 – ferdigstille undervisningsopplegg

Siden 2012 har det vært jobbet med å motivere skolene til å utvikle et kompetanseprogram for barn og unge i Nasjonalparklandsbyene (NPL). Hovedmålet har vært å bidra til «økt kunnskap om og tilhørighet til natur- og kulturverdiene i NPL». Dette prosjektet skal etter planen avsluttes innen 31.12.2014.

Arbeidet hadde 5 delmål:

1. Utarbeide / videreutvikle planer ved den enkelte skole
2. Etablere en kunnskapsbase for skolene
3. Forankre planer på flere nivå
4. Etablere et samarbeide med eksterne tilbydere / naturveiledere
5. Etablere et samarbeide med «Den Naturlige Skolesekken (DNS)»

Hovedmålet er definitivt nådd med prosjektet. En opplever nå en positiv glød i de involverte skolene, og etter hvert også generelt i landsbyene.

Grovt sett kan vi også si at delmål 1, 3, og 5 er nådd. Graden av måloppnåelse varierer selvsagt noe mellom de enkelte landsbyene.

Når det gjelder delmål 2, så har dette vist seg vanskelig å gjennomføre. Bl.a fordi NPL har ikke fått utviklet sin nettside, og DNS sin base ikke var så egnet som vi ønsket/trodde.

Delmål 4 har vi kommet noe lengre på, men er ikke helt i mål. Å sette skolene i stand til å være gode bestillere er viktig, men ikke så fort gjort. Samtidig er det også en utfordring at det finnes mange tilbydere som utvikler gode opplegg, men de er ikke forankret og utarbeidet sammen med skolene.

TANKER OM VIDERE ARBEIDE

Verdien av natur- og kulturkunnskap hos barn og unge i NPL har en lang tidshorisont, her snakker vi om generasjonsperspektiv. Vi skal utdanne fremtidens forvaltere, samt gi grobunn for tro på verdiskaping tilknyttet natur- og kulturarven.

I årene som kommer vil det være viktig å legge enda bedre til rette for **samhandling mellom ulike aktører** som har sitt daglige virke knyttet til formidling og verdiskaping. SNO har her en viktig rolle, samt at NPL kan bruke sin erfaring fra arbeidet som er gjort.

Den Naturlige Skolesekken har et interessant innhold, i tillegg til økonomiske virkemidler, rettet mot bærekraftig utvikling og fokus på natur- og kulturkunnskap.

Samtidig har arbeidet her en innretning som ikke er lett å følge opp for et nettverk som er så spredt geografisk. I tillegg oppleves nok rapporteringssystemet som noe utfordrende. Spørsmålet vil være hvordan NPL og DNS kan være en ressurs for hverandre fremover.

Miljødirektoratet sitter med nøkkelen til hvordan en kan videreutvikle gode arenaer for samhandling mellom SNO / Naturveiledere, Nasjonalparkforvaltningen, DNS og skolene i NPL.

Som **prosjektleder** for dette arbeidet er jeg sikker på at en vil være best tjent med om skolene og koordinatorene i de enkelte landsbyene tilføres midler for å løfte sine tiltak videre. Dette vil kunne bidra til å styrke samhandling i de enkelte landsbyene, samt gi grobunn for en enda sterkere tilhørighet til Nasjonalparklandsbybegrepet hos de som lever og virker der.

En bør rette blikket mot at skolene i Nasjonalparklandsbyene skal være **spydspisser og bærende formidlingsarenaer** for natur- og kulturkunnskap i tilknytning til Nasjonalparkene. Jeg ønsker at en legger opp til å spre arbeidet til andre skoler i tilknytning til «egne» nasjonalparker, og til skolene i Nasjonalparkkommunene. Dette vil styrke Nasjonalparklandsbyenes stilling i de enkelte regioner og nasjonalt. Arbeidet så langt har etablert et godt grunnlag/system for å løfte arbeidet i andre skoler. Det har vært flere innspill på at det er ønskelig å løfte dette arbeidet videre i et **felleskap mellom Nasjonalparklandsbyene**. Dersom en fortsatt vil ha en felles nasjonal satsing på natur- og kulturkunnskap hos barn og unge Nasjonalparklandsbyene, så bør en beholde en felles koordinerende instans som i dag. Denne rolla bør knyttes mer opp mot **synliggjøring** av aktivitetene for omverdenen, samt inspirere skolene og landsbyene generelt til å utvikle nye opplegg og aktiviteter for barn og unge. Disse må rettes både mot landsbyenes egne innbyggere og tilreisende.

PLAN ARBEIDE HØST 2014

Under beskrives «grovplan» for arbeidet.

1. (aug/sept) samhandling med koordinatorene og skolene på videre arbeide.
Forberede arbeidsmøte mm
2. (sept / okt) markedsføring av arbeidene som er gjort så langt. Dette vil være viktig info på tvers av landsbyene, og ikke minst til andre samarbeidspartnere (lokale NP-senter, DNS, styringsgruppa mm). Utfordre skolene på evt ny søknad om midler fra DNS våren 2015. En tanke kan være samhandling med skoler knytta til «egne» Nasjonalparker. Vingelen og Jondal er i gang med noe arbeide her.
3. (okt) arbeidsmøte med skolene. 2 dager i en av NPL-ene??
4. (okt / nov) oppsummering av prosjektet og grunnlag for videre arbeide og tiltak i de enkelte skolene / NPL.
5. (nov / des) sluttrapport

Dette arbeidet er i rute.

ØKONOMI

Det ble i tiltaksplan avsatt kr. 300 000,- til pkt. 4.1, ferdigstille undervisningsopplegg.

Pr. 17.11.2014 er det brukt:

Lønn til prosjektleder:	172 t	129 000,-
KOSTNAD SAMLING:		90 000,-
SUM (CA):		219 000,-

REFERAT FRA ARBEIDSMØTE I STORSLETT – okt 2014

Til stede:

Leif Vingelen (prosj.leder), Bjørn Åge Jensen (NPL-koord), Knut Sagbakken (koord Vingelen/Tolga k), Line Ramsvik (koord Geilo/Hol k), Åshild Amundsen (koord Lom), Sigrid B. Handegard (koord Jondal), Pål Haugsnes (koord Storslett / Nordreisa k), Øyvind Angard (SNO), Sarah M Røstbø og Liv Kari Handegard (Jondal skole), Marte G. Vingelen og Bente Nordistuen (Vingelen skole), Solveig Garmo (Loar skole-Lom), Judith Wiik og Anne G. Eng (Moan skole – Storslett)
I tillegg deltok: Ottar Remmen og Eirin Henriksen (Storslett skole), Odd Rudberg (Halti)

MÅL FOR ARBEIDSMØTET:

- 1. Samle trådene, og spre informasjon, for det arbeidet som er gjort i NPL.**
- 2. Etablere samhandlingsarenaer i NPL for å videreutvikle tiltak og aktivitet rettet mot barn og unge.**
- 3. Få en avklart og god avslutning på prosjekt og tiltak.**

I forkant av møtet ble deltakere utfordret på å oversende et kort notat med beskrivelse av status i dag.

For skolene: Planer og tiltak i skolene (hva) og samhandling med eksterne aktører (hvem, hva og hvordan)

For koordinatorene: Arbeid rettet mot barn og unge generelt

UTFORDRING TIL ALLE:

Hvordan skal vi organisere oss for å bli Norges beste vertskap for « natur- og kulturkunnskap for barn og unge i NPL» de neste 10 årene?

OPPLEVELSER OG AKTIVITETER I STORSLETT

LUNSJ PÅ BIOS KAFE

En matopplevelse av det sjeldne. Kokken Knut Endre Tvedt ga oss utførlig informasjon om maten som ble servert og stedets filosofi.

ARBEIDSMØTE PÅ HALTI

En flott runde rundt bordet for å bli kjent med hverandre og det som skjer av arbeide opp mot barn og unge i Nasjonalparklandsbyene. (sjå siste del av dette referatet)

UNDERVISNINGSSOPPLEGG VED REISAELVA

Her fikk vi et innblikk i skolenes arbeider relatert til Nasjonalparklandsbyen med utgangspunkt i undervisningsopplegget «Livet i elva», et samarbeid mellom skolene, NPL, Nasjonalparksenter, forvalter og SNO/Fjelltjenesten og Kvenkultursenteret. En interessant økt ved og på Reisaelva, der vi fikk innføring i undervisningsopplegget som blir gjennomført. I tillegg ble vi informert om arbeidet som ble gjort rundt Elveparken.

OVI RAISHIIN VISITOR POINT

Vi fikk en guidet tur oppover Reisadalen (av Pål og Ottar). Endte opp på Visitor Point, hvor det ble en mektig opplevelse satt sammen av; mat, sang, joik historiefortelling og informasjon.

ARBEIDSMØTE PÅ REISAFJORD HOTELL

Oppsummering av opplevelser og inntrykk så langt i samlinga, samt fokus på muligheter for framtida.

LUNSJ PÅ KRONEBUTIUKKEN

Ett av stedene i Storslett som virkelig er verdt et besøk. God mat og en herlig atmosfære. I tillegg gode muligheter for å gjøre en god handel av lokalproduserte varer.

GUIDET BUSSTUR GJENNOM LYNGEN

Pål H. guidet oss fra Storslett til Tromsø. Lyngsalpene og Lyngen fremsto mektig for landkrabbene☺. Historien om/fra området er viktig å formidle til alle som besøker området.

ARBEIDSMØTE PÅ BUSSEN / FERGA

Landsbyene arbeidet i grupper med konkretisering av tiltak i egen landsby / kommune. (sjå oppsummering under)

FORSLAG TIL VIDERE ARBEIDE FRA DE ENKELTE LANDSBYENE

Gruppeoppgaver:

De enkelte landsbyene utarbeider forslag til videre arbeid i sin NPL, notere ned og presentere for de andre.

LOM:

- Åshild A inviterer til dialogmøte med «alle» i høst. Samordne dette med bestillingsdialogen i SNO.
- Informasjon til rektorene er viktig.
- Løfte fugletårnet i Åsjo nå, samt bygge videre på de tiltak og opplegg som er satt i gang.

JONDAL:

- Gjennomføre det som er planlagt☺
- Etablere kunnskapsaktiviteter i Elveparken. Samle alle aktuelle aktører til igangsetting av arbeidet.
- Videreutvikle uteområdet ved Juklafjord.
- Natur- og kulturkunnskap inn i Ungt Entreprenørskap. Premiere beste bedrift, Sigrid lager grunnlag for sak om dette og oversender denne til de andre landsbyene/kommunene.

VINGELEN:

- Løfte Bunåva og info/innhold der i samarbeid med relevante fagmiljøer (Rørosmuseet/Doktortjønna)
- Løfte planarbeid videre i kommunen og på skola
- Marte sørger for ei kartlegging av aktuelle aktører som kan være relevant å koble på undervisningsopplegg.

STORSLETT:

- MER FORANKRING.
- Skolene gjør mye bra, dette må en videreutvikle. Viktig å knytte skolene i kommunen sammen, og lage gode planer for hele skoleløpet (1.-10.trinn)
- Pål tar ansvar for å innkalle til et informasjons-/ koordineringsmøte med «alle» aktørene.

GEILO:

- Line presenterer arbeidet som er gjort for skolefaglig rådgiver
- Få skolen inn i landsbyrådet (som fast deltaker?)
- Lage årshjul / plan for hele skoleløpet (1.-10.trinn)

OPPSUMMERING FRA PROSJEKTLEDER

Dette møtet hadde som mål å knytte koordinatorene tettere mot skolene, og at eksterne kompetansemiljøer som forvaltere og SNO kunne trekkes mer aktivt inn. Dette skulle også være en arena for å spre informasjon om hva som har blitt gjort i den enkelte NPL, i tillegg til å kunne inspirere til videre samhandling rundt tiltak rettet mot barn og unge.

Kort oppsummert kan en si at dette møtet skapte god grobunn for videre satsing knyttet til arbeide med natur- og kulturkunnskap i skolene, samt at en i de enkelte landsbyene så ytterligere verdi av samhandling opp mot barn og unge.

Noen konkrete tiltak som alle landsbyene bør jobbe videre med:

- Utvikling av årshjul for 1.-10.trinn. Dette må favne hele kommunen/alle skolene, samt ha overføringsverdi til andre skoler (i NPL's nærområde og NPK)
- Skolene bør være representert i landsbyrådene
- Tettere samhandling med andre tilbydere / aktører. Skolene inviterer til møte for å koordinere dette.
- Ungt Entreprenørskap. Tilrettelegge for at natur- og kulturbasert næringsutvikling kommer inn som en naturlig del av elevbedriftene. Etablere en pris for beste opplegg, både lokalt og nasjonalt??

Utfordring til skolene og landsbyene:

Hvordan kan skolene og NPL-satsingen sammen utvikle **DIDGITAL FORMIDLING** av kunnskap? Her ligger det mange muligheter for å løfte natur- og kulturkunnskapen / «fortellingene» inn i fremtida. Hva med intervjuer av eldre folk, animasjoner av landskapsutvikling, digitale ferdselskart, kulturminner, turapp.... Lista er utømmelig..

TILTAK, PLANER OG AKTIVITETER I ALLE NPL'ene (oppsummering)

Dette er innspill fra de enkelte landsbyer i forkant av samlinga i Storslett, fra skoler, koordinatorene og andre involverte. I tillegg er det en oppsummering av tiltak som ble fremmet i skolene i forbindelse med arbeidet opp mot Den Naturlige skolesekken i 2013/2014

JONDAL

Fra skolen:

I Jondal skal me arbeide fram undervisningsopplegg for mellomsteget og ungdomssteget:

Mellomsteget skal få undervisningsopplegg som er knytt til fjorden, garden og kommunen. Me ynskjer i den samanheng å knytte fortida til notida og gjerne framtida. Næringslivet i kommunen vert ein sentral del av dette, og me vil samarbeide med

sentrale aktører i kommunen. Me ynskjer og at dei ulike bygdene i kommunen skal vere representert, med sine særpreg og likskapar.

Ungdomssteget skal få undervisningsopplegg som reiser inn i sjølve nasjonalparken og Folgefonna. Tema som då vert sentrale er flora, fauna og geologi. Her er det moglegheit til å gå sær lang tilbake i tid, og det er naturleg å knyta til seg Juklafjord som er eit ressurscenter i kommunen på dette området.

Fra Sigrid (landsbylos):

Undervisningsopplegget ved Jondal skule er nok det tiltaket som er retta spesifikt mot born og unge. Det reknar eg med skulen sjølv gjer greie for.

Elles av generelle tiltak som er gjennomført i landsbyen , men som også har betydning for born og unge kan nemnast:

Kunnskaps og aktivitetshuset Juklafjord. Dette er ein god arena for læring med plansjar, ulike filmar frå Folgefonna Nasjonalpark og ein tredimensjonal landskapsmodell av Nasjonalparken og omliggjande område. Modellen viser på ein spennande måte geologien «under overflata»

Huset er også utgangspunkt for klatre, padle og ulike fotturar.

- 35 ulike turløyper merka med ulik vanskelegheitsgrad
- Refleksvestar til alle i barnehagen med Landsbylogo (bevisstgjeriing)
- Elvane i 3. og 4. klasse stod for avduking av Landsbyskilta (bevisstgjeriing)
- Opparbeidd miljøgate

Viktig for born og unge sin stoltheit over eigen heimstad.
Barnehagen/skulen blir utfordra til å stå for julepynt

- Landsbydag med lokalhistorie quiz for born.
- Ein del av borna hadde og rolla som gatemusikkantar med lokal folkemusikk

Tiltak som er under planlegging

- Planleggje/opparbeide uteområdet rundt Juklafjord
- Målet er å få til eit uteområde som stimulerar til leik, kunnskap og fysisk aktivitet.
- Planleggje/opparbeide kunnskaps og aktivitetstløype Juklafjord/Elvastien

Me har i tillegg som mål å miljøsertevisere kommunehuset innen året. Planen er å spreie dette til barnehage og skule etterpå...

BESKRIVELSE AV UNDERVISNINGEN (DNS):

Jondal skule som er ein 1-10 skule ligg i Jondal kommune, midt i nasjonalparklandsbyen Jondal.

Dei 130 elevane kjem frå bygdene: Krossdalen, Herand, Kysnes og Jondal.

Tidlegare var det skular i alle bygdene, men no altså berre i Jondal.

Mykje histore er såleis samla på Jondal skule.

Skulen ynskjer å vidareføra, vidareutvikla og forankra uteskulen i småskulen, altså frå 1-4. årssteget.

Målet er at uteskulen skal få ein fast plass i årsplanen for 1.-4. klasse. Den skal forankrast i skulen og kommunen sine plar. Det skal utarbeidast ein uteskuleplan, som vi langt på veg har mykje kunnskap til. Denne skal gje dei yngste kunnskap om nærområdet kring skulen, på ein måte første steget opp mot nasjonalparken.

Neste år tenkjer vi å arbeida med opplegg for mellomsteget.

-garden, fisket, næringslivet

Vi vil laga ein plan over 3 år.

Området vil strekkja seg utover nærmiljøet. Vi vil besøkja dei andre bygdene, langs fjorden, Herand og Kysnes og oppover dalen mot fonna og nasjonalparken

Vi vil her trengja skyss, og kanskje anna kompetanse enn skulen har.

Siste gruppe vert 8.-10. klasse. Vi går no inn i Nasjonalparken og Folgefonna. Her vil vi trengja ekstern kompetanse og skyssmidlar.

Geologi, flora, fauna, kart og kompass vert viktig.

SAMARBEIDSPARTER:

Nasjonalparklandsbyene ved Leif Vingelen

Lokal kompetanse, Herand Kulturhistoriske senter, Herand landskapsark

Folgefonn Breførarlag. Geologi, fauna og flora i nasjonalparken. Åsmund Bakke/ Jostein Bakke

Nasjonalparksenteret i kvinnherad, Rosendal

Den naturlege skulesekken

SAMHANDLING MED EKSTERNE PARTER

Til no har ein arbeidd med søknaden i steggruppe, plangruppe, ein har orientert i samla lærarflokk og org. er kjend med prosjektet.

Ein har og orientert i i hovudutval. (POLITISK) Ein vil informera i elevråd og Fau.

Når ein tek til å arbeid med prosjektet, vil ein ta med elevråd.

STORSLETT

Fra koordinator:

Arbeid rettet mot barn og unge generelt

Vi har jobbet en god del med barn og unge i løpet av prosjektet. Tilrettelegginger i naturen med lekeplasser og undervisningsrom ute (skilt og stier). Mye av dette arbeidet er gjort i samarbeid med Nasjonalparksenteret og forvalter for nasjonalparken.

Vi har nå gitt midler til uteområdet ved Moan skole (1-4) slik at de får bedre undervisningsrom ute.

I fjor gikk vi til innkjøp av reflekser med NPL og NPK logoer. Nå i høst er det planlagt en runde til alle klassene hvor disse deles ut. I den sammenheng vil det også bli en kort sekvens, 5 minutt, til elevene om landsbyen og også om hvorfor man skal bruke reflekser. Dette gjøres av koordinator.

Landsbyen har vært involvert i Ungt entreprenørskap og bidratt der.

Vi har hatt stand på yrkesorienteringsmessa på Storslett de siste to årene. NPL har vært et av temaene som har blitt tatt opp og informert om.

Fra skolen:

Jeg vil fokusere på flere prosjekt som vi har arbeidet sammen med Halti gjennom de siste årene.

"Trådløse bilder av reisalaksen", "Mest i friluft, jakt og fiske", "Villmarkscamp", "NorWat" og "Vinterskolen" samt annet samarbeid., samt noen nye tanker om samarbeid rundt det nye prosjektet "Reisautløpet"

Muligheter, utfordringer og begrensninger.

BESKRIVELSE AV UNDERVISNINGEN (DNS):

Storslett skole er en 5.-10 skole. Elevene kommer fra alle bygdene i kommunen. De har gått på forskjellige grendeskoler. Høsten 2011 ble skolestrukturen sentralisert. Storslett skole vil videreutvikle skolens planer, slik at det skapes en enhetlig uteundervisning. Mellomtrinnet vil jobbe med arbeide med "Vinterlandsbyen", "Lokalhistorisk vake" og "Livet i fjæra". 8.-10.klasse vil ha fokus mot elva, ferskvannsekologi og å bli kjent med nasjonalparken.

I tillegg vil vi ha ulike turer i og rundt nasjonalparken, med ulike temaer.

SAMARBEIDSPARTER:

Nasjonalparklandsbyene ved Leif Vingelen
Helårsvært Pål Haugnes, Nasjonalparklandsby Storslett
Halti Nasjonalparksenter, Reisa Nasjonalpark, Odd Rudberg.

SAMHANDLING MED EKSTERNE PARTER

Deltakelse i felles aktiviteter og opplegg. Møter lokalt for rådgiving og forankring.

GEILO

Fra koordinator:

Kan nevne at vi også har en «light-versjon» av Rådyrtråkket i Lom; «Revesporet». En liten, sentrumsnær runde med noen dyrefigurer utplassert i skogen rundt og med brosjyre med spørsmål om dyra som kan lastes ned på nett eller hentes på turistinfoen. Denne er ikke viet spesielt mye fokus, så potensialet for at flere kan benytte seg av den er stort.

Fra skolen:

Det er 10. trinn som gjennom mange år har hatt vinterfjellkurs rundt påsketider. Tidligere kurs er nå bearbeidet og ble i år arrangert i Skarvheimen, med Geiteryggghytta som utgangspunkt. Det var skolens lærere godt hjulpet av Petter Braaten fra SNO som sto for innhold og gjennomføring. I følge planen var også Line Ramsvik, (selv om det står Ramstad) Nasjonalparkkoordinator/prosjektleder med på et av temaene.

Vi har tema både på 6.trinn med 3 dagers Skarveskole (tur til Hallingskarvet, Stølsdrift på Gurostølen og sykkeltur fra Finse til Haugastøl). Gode samarbeidspartnere her er SNO ved Petter Bråten og naturveileder Kjersti Føllesø, lokale kulturarbeidere og Line R.

På 9. trinn har de et opplegg som de kaller «Rekrutt», fising av fjellørret og klargjøring for raklegging, i samarbeid med Geilo jeger og fiskeforening . Også her har SNO vært

pådriver sammen med Hol fjellstyre. Se forøvrig egen rapport fra Per Aksel Knudsen, Hol fjelloppsyn.

I tillegg har alle skolene skidager i løpet vinteren der de bruker de nære fjellområdene våre.

Skolene tar også i bruk nærområdene sine til «uteskole», fysisk aktivitet og til tema knyttet til fag som naturfag, mat og helse, kroppsøving og samfunnsfag.

Barnehagene har en fellestur til dyregravene opp under Hallingskarvet med «skolestarterne», 5 åringene.

BESKRIVELSE AV UNDERVISNINGEN (DNS):

Vi ønsker å bruke disse midlene til å videreutvikle vårt "Fjellsikringskurs", og knytte det tettere til både vår høst og vår-tur i de lokale fjellområdene hvor vi ser på flere av de naturskattene og plassene som har en helt spesiell plass og betydning for bygda. "Fjellsikringskurset" er et kurs for 10. klasse, hvor vi lærer elevene grunnleggende ferdigheter om vinterfriluftsliv i fjellet. Det legges også vekt på å formidle de tradisjoner og den kulturen som er gjeldene i bygda. Gjennom økte ressurser vil vi kunne benytte tiden mer effektivt og kunne gi elevene et bedre utbytte samt en mer inngående forståelse av hva bygda har å tilby. Vi ønsker også å knytte til oss flere eksterne aktører, og styrke de samarbeidsavtaler vi har i da. Det vil være naturlig for oss å samarbeide enda tettere med SNO, Røde kors, og lokale opplevelses firmaer.

SAMARBEIDSPARTER:

Statens naturoppsyn

Norske redninghund

Røde kors Geilo

Bydageaktivaren - Bjørn Furuseth

NPL-koordinator

SAMHANDLING MED EKSTERNE PARTER

Eksterne aktører vil hjelpe oss med spisset kompetanse, og gi oss tilgang til aktiviteter og områder som ellers ville vært vanskelig å benytte.

VINGELEN

Fra skolen:

- Fokus på planarbeid, som avsluttes til jul 2014. (se eks. for 1.-2.trinn) Faste opplegg for alle trinn. Rullende planer, som sikrer at alle elevene får oppleve f. eks. seterdag 2 ganger i løpet av barnetrinnet. Bygdafrokost annethvert år, der mye mat sankes i bygda eller Nasjonalparken (bær, sopp, fisk, vilt) For de yngste har planene fokus på NPL, mens for de større er det mer fokus utover bygda og inn i Nasjonalparken.
- Mer bevisst bruk av begreper som Nasjonalpark og Nasjonalparklandsby og hva disse begrepene rommer.
- Det har skjedd en bevisstgjøring i personalet. Tidligere ble nok den tatt som en selvfølge, men det viser seg hvor viktig det er å holde tema varmt og ha gode planer, som forplikter. En kan ikke basere seg på at det finnes «ildsjeler» i personalet, selv om disse selvfølgelig er viktige! Alle har et ansvar.

- I forhold til samarbeidspartnere har vi få faste avtaler. Savner noen som kan være en ressursperson i forhold til informasjonssenteret på Bunåva. Dette har vi i alt for liten grad kunnskap om og bruker lite systematisk. Det samme gjelder Kulturstien som er anlagt i bygda. Denne skulle vi gjerne hatt et godt pedagogisk opplegg til. Når det gjelder SNO sin representant har vi hatt meget vellykket samarbeid tidligere og ønsker å ha et fastere opplegg rundt dette. Håpet er at det skal komme på plass sammen med ferdigstillelsen av planene.

BESKRIVELSE AV UNDERVISNINGEN (DNS):

På småtrinnet vil vi først å fremst fokusere på nærområdet, dvs Nasjonalparklandsbyen. Dette bla ved å aktivt ta i bruk den nyetablert Kulturstien i bygda. Denne stien gir et godt grunnlag for undervisning om bygda før og nå jmf pkt 2 i "begrunnelse for søknaden". For hele skolen ønsker vi å ha en dag om høsten der vi legger undervisningen i Nasjonalparken. Der vil vi kombinere "Kunnskap om naturen i og rundt verneområdet" med "Kunnskap om grunnlaget for vernet og vernets geografiske utstrekning". Her vil vi legge opp dagen i samarbeid med SNO sin oppsynsmann her. Mellomtrinnet vil videre ha et fokus på næringslivet og kulturlivet i bygda, gjennom bla bedriftsbesøk og aktiv deltakelse som skribenter i bygdebladet "Tøllånøta".
Landskapsvernområdet

SAMARBEIDSPARTER:

Leif Vingelen, prosjektleder «Natur- og kulturkunnskap i NPL»
De andre skolene i NPL-nettverket
SNO sin oppsynsmann i vår kommune
Lokale ressurspersoner fra bedrifter, lag og foreninger

SAMHANDLING MED EKSTERNE PARTER

1 og 2 til hjelp og ideutveksling i forhold til arbeidet med planer, 3 og 4 på de ulike undervisningsoppleggene.

LOM

Fra koordinator /Fjellmuseet (v/ Mai B):

- Bronsealder, Steinalder og jernalder for 2., 3. og 4. klasse, samarbeid med Vågåskulane fyrst og fremst til nå, samt skule i Bayern, gjennom eit Comenius Regioprojekt. Utvikla metodekort forankra i læreplan og kunnskapsmål.
- Barske Glæder for 5. klasse i Vågå, Lom og Skjåk. Samarbeid mellom Lom fjellstyre, SNO Breheimen, Jotunheimen og Reinheimen, Villreinsenteret på HjerkinKlimaparken og fjellmuseet. Det enkle friluftslivet og naturmangfald er tema.
- Arealforvaltning knytt til nasjonalpark for 4.klasse der vi har tilbydt opplegg til 4. klasse i Lom, sporadisk. Veldig aktuelt av di det er pensum i 4.
- Barnas naturoppsyn for 6. klasse. Samarbeid mellom fjellmuseet, SNO Breheimen. Velger seg ein art ein fylgjer heile året.
- Rådyrtrakk, naturstig. Samarbeid mellom fjellmuseet, nasjonalparkforvaltar Jotunheimen og Reinheimen, skulane og barnehagen
- Klimaparken for 9. klasser i norddalskommunane. Tverrfagleg opplegg rundt formidling av klima, geologi, arkeologi, flora, fauna og fonner og breer

Frå skula:

Det eg kan seie om stoda her, er at vi er undervegs. Vi snakkar mykje uteskulepedagogikk for å skolere og motivere nyttilsette. Vi har svært mange opplegg nå som innvolverer ulike ressursar i Lom;

SNO ,Nasjonalparksenteret ,Klimaparken 2469, Bygdemuseet, Fjellmuseet, Aukrust Gard og Urteri, landsbyvaktaren, Reidar Marstein.....

Målet vårt er mellom anna at ungane i Lom skal vera godt kjende i bygda si og stolte av å bo her. Ei utfordring er at mange av dei nyttilsette ikkje bor i bygda...

BESKRIVELSE AV UNDERVISNINGEN (DNS):

Vi ønskjer å vidareutvikle vår uteskule knytt til Nasjonalparklandsbyen Lom. Vi har som mål å lage ei "Lomsveke" som inneheld aktivitetar og opplevingar i kommunen vår frå 1.-7.klasse.

Vi har alt ein del dagar i 5.-7.klasse der vi er på besøk i dei ulike grendane våre. Desse dagane skal inn i veka og prosjektet blir å utvikle ein samanheng frå 1.-7.klasse.

Vi ser for oss å ha nokre faste og felles opplegg som går att i alle klassar, til dømes dialektord. I tillegg ønskjer vi at ei klasse skal få høve til å vere utplassert ein dag på ei lokal bedrift som har stor verdi for kommunen og lokalsamfunnet.

Forslag til tema/aktivitetar for skulen som skal delast opp klassevis:

- den gamle garden - seterdrift
- gamle leiker, rim, regler, musikk, dans klesdrakt/bunad
- verneverdige bygningar
- Heilage Olav
- Tema vatn: vassvegar, Bøvra
- Fjellmuseet og Steinsenteret: omvisning
- Lomskyrkja og prestegarden
- Tidsaksa som går gjennom sentrum
- Steinbrot i Lia
- Ulike turar: Lomseggen, Tesse, Galdhøpiggen, Dumdalsgrottene, Brånåvegen
- Stadnamn
- Mat - Lom og Skjåk ysteriet
- Arkitektur i Lom
- klima
- Klimapark 2469
- Gjendine Slålien
- Folkemusikk og dans
- Vera Henriksen
- Knut Hamsun
- Tor Jonsson
- Olav Aukrust

SAMARBEIDSPARTER:

Leif Vingelen, prosjektleiar

Dei andre skulane i NPL-nettverket

Diverse lokale kjentpersonar og tidlegare lærarar

SAMHANDLING MED EKSTERNE PARTER

Samlinger, møter

NOTATER GJORT UNDERVEIS I ARBEIDSMØTET

Sjå vedlegg med håndskrevne notater fra deltakerne. Her er det være mange gode tanker og innspill å ta med seg.

Innspill til samorganisering av Nasjonalparklandsbyene og Nasjonalparkkommunene

PER INGVAR HAUKELAND OG BENT ASLAK BRANDTZÆG

TF-notat nr 31 / 2014

Tittel: Innspill til samorganisering mellom nasjonalparklandsbyene og nasjonalparkkommunene
Undertittel:
TF-rapport nr: 346 / 2014
Forfatter(e): Per Ingvar Haukeland og Bent Aslak Brandtzæg
Dato: 30. juni 2014
ISBN: 978-82-7401-730-6
ISSN: 1891-053X
Pris: Kr 250 (Kan lastes ned gratis fra www.telemarksforskning.no)
Framsidedfoto: Fra hovedprosjektet Kystarven (viser Solund)
Prosjekt: Nasjonalparklandsbyene
Prosjektnr.: 20090921
Prosjektleder: Per Ingvar Haukeland
Oppdragsgiver(e): Nasjonalparklandsbyene

Spørsmål om dette notatet kan rettes til:

Telemarksforskning
Postboks 4
3833 Bø i Telemark
Tlf: +47 35 06 15 00
Epost: post@tmforsk.no
www.telemarksforskning.no

Per Ingvar Haukeland, PhD, er utdannet pedagog ved Universitetet i California i Berkeley, med vekt på forholdet natur, kultur og menneske, bærekraftig stedsutvikling og entreprenørskap. Haukeland har vært ansatt som forsker I ved Telemarksforskning siden 2002 og er fagkoordinator ved Senter for natur og kulturbasert nyskaping.

Bent Aslak Brandtzæg er utdannet geograf (Cand.polit.) fra Universitetet i Bergen og har i tillegg treårig studium i natur- og miljøvern fag fra Telemark distriktshøgskole i fagkretsen. Brandtzæg har vært ansatt som forsker ved Telemarksforskning siden 1995.

Forord

Telemarksforskning har fått i oppdrag av styret for Nasjonalparklandsbyene å 1) komme med innspill til det mulighetsrommet en samorganisering kan ha for begge parter og 2) identifisere og beskrive potensialet for bred verdiskaping med tanke på en samorganisering mellom nasjonalparklandsbyene og nasjonalparkkommunene. Rammen for oppdraget har ikke gitt anledning til å basere innspillene på ny forskning, men i stedet sammenstille eksisterende forskning, basert på kjennskap til begge ordningene og tilsvarende programmer og satsinger. Vi har spesielt god kjennskap til Nasjonalparklandsbyene, basert på vår evaluering av forprosjektet (2010) og som følgeevaluator av Naturarven som verdiskaper (2009-2013), der Nasjonalparklandsbyene har vært ett av hovedprosjektene. Per Ingvar Haukeland har hatt hovedansvaret for oppdraget, mens Bent Aslak Brandtzæg har vært prosjektmedarbeider.

Bø, 13. oktober 2014

Per Ingvar Haukeland,
Forsker I og fagkoordinator
Senter for natur- og kulturbasert nyskaping
Telemarksforskning

Innhold

Innhold	26
1. Innledning	27
1.1 Bakgrunn	27
1.2 Bred verdiskaping som bærekraftig utviklingsstrategi	29
1.3 Utfordringer knyttet til en samorganisering	30
2. Innspill til mulighetsrommet ved en samorganisering	31
2.1 Målsettinger og formål	31
2.2 Mobilisering og forankring	32
2.3 Organisering og ledelse	33
2.4 Økonomi, finansiering og virkemidler	34
2.5 Samhandling og nettverk	35
2.6 Institusjonalisering	36
2.7 Kunnskap, dokumentasjon og evaluering	36
3. Mulige effekter av en samorganisering	37
3.1 Det brede verdiskapingspotensialet	37
3.2 Nasjonalparkene, reiseliv og attraktive lokalsamfunn	42
3.3 Kommunereform	44
4. Konklusjoner og anbefalinger	46
4.1 Konklusjoner	46
4.2 Anbefalinger	46

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

I 2007 initierte det som da het Miljøverndepartementet en ordning med Nasjonalparklandsbyer og en ordning med Nasjonalparkkommuner. Daværende Direktorat for naturforvaltning (nå Miljødirektoratet) fikk ansvar for å koordinere ordningene. Hele 85 kommuner ble invitert til å søke om status som nasjonalparkkommune. 26 søknader kom inn, og i februar 2008 ble 23 kommuner valgt ut til å få status som nasjonalparkkommune. I tillegg fikk 5 tettsteder – Geilo, Lom, Vingelen, Jondal og Storeslett – status som nasjonalparklandsby. Ordningene med både Nasjonalparklandsbyer og Nasjonalparkkommuner skulle bidra til å synliggjøre hvordan bruk og vern, bevaring og utvikling, forvaltning og verdiskaping kan forsterke hverandre. Dette har et politisk utgangspunkt. I *Fjellteksten* fra 2003 (St. prp. nr. 65 (2002–2003)) finner vi følgende: ”Vår unike fjellnatur skal bevares som kilde til friluftsliv, rekreasjon og natur- og kulturopplevelse og samtidig gi grunnlag for sysselsetting og verdiskaping i fjellbygdene.” Og i NOU 2004:28 *Lov om bevaring av natur, landskap og biologisk mangfold* (Naturmangfoldloven), som ble vedtatt i 2009 og som har «til formål å sikre ved vern og bærekraftig bruk at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på for fremtiden” (§1).

En felles utfordring for begge ordningene er å fremme en bærekraftig bruk som tar vare på verneverdiene i nasjonalparken, og som samtidig legger til rette for lokal utvikling og verdiskaping. For å få dette til har premisset for satsingen vært en bred forståelse av sammenhengene mellom bærekraft og utvikling og verdiskaping. Det dreier seg ikke bare om bidrag til det økonomiske, men også det sosiale, kulturelle og miljømessige. Man trenger alle sidene for å få til en bærekraftig utvikling. Det ligger i den brede verdiskapingen som en bærekraftig utviklingsstrategi, noe vi kommer tilbake til.

Miljødirektoratet har fastlagt kriteriene for hva en nasjonalparkkommune og nasjonalparklandsby er:

Nasjonalparkkommune:

For å kalle seg en nasjonalparkkommune må følgende kriterier bli møtt:

- minimum 30 prosent av kommunens areal eller minst 300 km² vernet som nasjonalpark, eller hele nasjonalparker innen kommunen
- kommunen har nasjonalparkareal og deltar i et interkommunalt samarbeid angående nasjonalparkinformasjon/tilrettelegging/reiseliv med andre kommuner med nasjonalparkareal, eller at kommunen har et autorisert nasjonalparksenter

Det er til sammen 96 av kommunene i Norge som møter disse kriteriene (pr november 2011), mens bare 33 av kommunene har i dag (oktober 2014) status som nasjonalparkkommune.

Nasjonalparklandsby:

En «nasjonalparklandsby» er definert av Miljødirektoratet på følgende måte:

«En nasjonalparklandsby er et tettsted som danner en naturlig innfallsport til en nasjonalpark. Her kan du få informasjon om nasjonalparken, du kan handle og overnatte, for deretter å oppleve nasjonalparken på egenhånd eller delta i organiserte aktiviteter.»¹

Det er videre satt opp følgende kriterier for hva nasjonalparklandsbyen skal være og gjøre:

- være en naturlig innfallsport til nasjonalparken
- gi informasjon om å ferdes i nasjonalparken
- tilby grunnleggende servicefunksjoner
- ha en tydelig og gjennomført miljøprofil som gjenspeiles i landsbyens utvikling

Nasjonalparklandsbyene gjennomførte en forprosjektperiode, som varte fram til mai 2010, og ble under denne perioden også en del av verdiskapingsprogrammet Naturarven som verdiskaper i 2009. Telemarksforskning gjennomførte en evaluering av forprosjektet som forelå i 2010.² Siden har nasjonalparklandsbyene hatt relativt gode rammer for å utvikle konseptet innenfor Naturarven som verdiskaper, i hvert fall sammenliknet med nasjonalparkkommunene. Nasjonalparkkommunene inngikk en avtale med 27 av kommunene i 2009 om å gjennomføre et forprosjekt med følgende målsetting:

"Målet med samarbeidet er å utvikle statusen som nasjonalparkkommune til en merkevare med felles innhold. Samarbeidet skal omfatte fellestiltak som kvalitetskriterier, skilting, grafisk profil, samt felles innspill overfor sentrale myndigheter, eksempelvis i forhold til skilting langs hovedveg. Politisk arbeid i forhold til rammebetingelser for bruk og forvaltning av nasjonalparkene er i utgangspunktet ikke tenkt som en del av samarbeidet."³

Selv om statusen som nasjonalparkkommune har bidratt til å sette fokus på nasjonalparkene som ressurs for lokal utvikling i kommunene, har ikke ordningen hatt midler nok til å gjennomføre tiltak slik nasjonalparklandsbyene har hatt. Det årlige budsjettet har ligget på godt under en million, mens nasjonalparklandsbyene har hatt vesentlig mer midler til disposisjon. Begge ordningene har vært under utprøving, både i forhold til hva de skal være og gjøre som nasjonalparkkommune eller nasjonalparklandsby, og hvordan ordningen skal organiseres, ledes og eventuelt utvides. Det har tatt lang tid for begge ordningene å komme dit de er nå, og læringskurven har vært bratt til tider. Miljødirektoratet har ønsket å gi rom for nettverkene å utforske på egen hånd, men det har også forårsaket noe usikkerhet i forhold til forventning og forutsigbarhet. Etter avslutningen av Naturarven som verdiskaper, har koordinator for nasjonalparklandsbyene vært usikker på hva som skjer framover, og først i april 2014 ble det bevilget midler til å fortsette en 80% stilling som koordinator. Nettverket for nasjonalparkkommunene etablerte Rådet for nasjonalparkkommuner (RFN) med sekretariat ved Nord-Gundbrandsdal regionkontor og en koordinator i en 70% stilling. Forholdet mellom en nasjonalparkkommune og en nasjonalparklandsby er nedfelt i kriteriene. Kort sagt er en nasjonalparkkommune avhengig av hvor mye nasjonalparkareal kommunen har, mens en nasjonalparklandsby er ment som en naturlig portal inn mot nasjonalparken, hvor besøkende kan få det meste de har behov for, i form av kunnskap, opplevelser, overnatting, bevertning, historier, osv. Det er mange flere nasjonalparkkommuner enn nasjonalparklandsbyer.

¹ Se <http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Verneomrader/Verdiskaping-og-naturbasert-reiseliv/Nasjonalparklandsbyer/>

² Haukeland, P.I. og Bent A. Brandtzæg. 2011. *Nasjonalparklandsbyene: En evaluering av forprosjektet*. TF-notat nr 2. <http://www.tmforsk.no/publikasjoner/filer/1938.pdf>

³ Se <http://www.miljodirektoratet.no/no/Tema/Verneomrader/Verdiskaping-og-naturbasert-reiseliv/Nasjonalparkkommuner/>.

Det er ikke alltid slik at en nasjonalpark har en naturlig portal inn til nasjonalparken og det er også eksempler på nasjonalparker som har flere naturlige portaler, slik som Hardangervidda. Det som kan virke forvirrende på enkelte utenforstående er at begge konseptene opererer med en nærmest tilsvarende logo, og at noen nasjonalparklandsbyer ligger i nasjonalparkkommuner med samme navn, som Lom. Det innebærer at man har to tilsvarende logoer på samme produkt. Det har vært en utfordring å kombinere disse to konseptene på en god måte, slik at de ikke undergraver hverandre, og at konseptene blir tydelige utad, slik at besøkende vet forskjellen på en nasjonalparkkommune og nasjonalparklandsby. Det er ingenting som skulle tilsi at det ikke skulle bli flere nasjonalparkkommuner i tiden som kommer, i hvert fall etter den nye merkevarestrategien blir iverksatt.

Nasjonalparklandsbyene har ønsket at nasjonalparklandsbykonseptet skal være eksklusivt og ser ikke for seg at det blir like mange nasjonalparklandsbyer som det er nasjonalparker, at det i stedet er snakk om 10-15 nasjonalparklandsbyer i Norge. Dette kan det nok være delte meninger om. Omkringliggende Norges 37 nasjonalparker på fastlandet (og 7 på Svalbard), vil det være flere tettsteder som kunne tenke seg å etablere en nasjonalparklandsby som en naturlig portal inn til sin nasjonalpark. Dette trenger ikke avklares før en samorganiseringsprosess, men det vil bli et viktig tema for en eventuell ny organisasjon.

Etter oppstarten i 2008 har det skjedd mye rundt nasjonalparkene våre. Flere nasjonalparksentre og informasjonssentre for natur er etablert, ordningen med nasjonalparkstyre er iverksatt, Statens naturoppsyn arbeider mer naturveiledning i tilknytning til nasjonalparkene og det er iverksatt en merkevarestrategi for nasjonalparkene, ledet av Miljødirektoratet og Snøhetta Design. Strategien skal bidra til å gi nasjonalparkene en mer tydelig identitet, øke besøk og verdiskaping, uten at det skal gå utover naturverdiene, og utvikle en tydelig visuell profil som skal brukes gjennomgående i markedsføring og tilrettelegging i og ved nasjonalparkene.⁴I tillegg er fire utvalgte nasjonalparker – Rondane, Jotunheimen, Varangerhalvøya og Hallingskarvet – fått spesiell støtte til å utvikle egne besøksstrategier. Med andre ord, det skjer svært mye rundt nasjonalparkene i dag, og i den sammenheng synes det klart betimelig at styrene for nasjonalparklandsbyene og nasjonalparkkommunene posisjonerer seg aktivt som en egen aktør. At Miljødirektoratet synes også at dette er en god idé virker også svært gunstig. Det kan allikevel være en del utfordringer knyttet til samorganiseringen som vi skal belyse i dette notatet, slik at de involverte aktørene kan best imøtekomme disse.

1.2 Bred verdiskaping som bærekraftig utviklingsstrategi

Bred verdiskaping som bærekraftig utviklingsstrategi kan bidra til å få fram slike sammenhenger. Det er mange interessenter i nasjonalparkene, både verneinteressenter og brukerinteressenter, og selv om fokuset for både nasjonalparklandsbyene og nasjonalparkkommunene er på brukerinteressene, vil tydelighet rundt hvordan brukerinteresser også sikrer verneinteresser virke samlende og gjensidig forsterkende. I St. meld 35 (2012-2013) *Framtid med fotfeste* står det følgende: ”Bred verdiskaping basert på kultur- og naturarven er et gjensidig forsterkende samspill mellom miljømessig, kulturell, sosial og økonomisk verdiskaping. Et slikt forsterkende samspill anses som et bidrag til bærekraftig utvikling” (s. 42). De ulike verdiskapingsformene kan identifiseres som følger:

- Miljømessig verdiskaping innebærer å styrke kvalitetene og verdiene knyttet til kulturminner, kulturlandskap og natur. Miljømessig verdiskaping oppstår ved at disse verdiene skjøttes, holdes i

---

⁴ Se <http://www.miljodirektoratet.no/no/Nyheter/Nyheter/2014/Mai-2014/Samarbeider-om-nasjonalparker-som-merkevare/>

hevd og bevares slik at kulturarven og naturmangfoldet sikres. Dette oppnås blant annet gjennom god helhetlig planlegging og forvaltning av det fysiske miljø, istandsetting, tilrettelegging, skjøtsel, gjenbruk og god ressursforvaltning.

- Kulturell verdiskaping innebærer økt kunnskap og bevissthet om lokal kultur- og naturarv, særpreg, tradisjoner, historiefortelling og symboler som gir grunnlag for formidling og utvikling av en stedlig identitet og stolthet.
- Sosial verdiskaping innebærer utvikling av felles forståelse, engasjement, tillit og tilhørighet som oppstår gjennom samarbeid, samhandling, dugnad, frivillighet, fellesskap og nettverk.
- Økonomisk verdiskaping innebærer økt lønnsomhet gjennom produksjon og salg av varer og tjenester og økt sysselsetting for lokalsamfunnet, for eksempel som følge av innovasjon, merkevare- og omdømmebygging.

Bred verdiskaping er en bærekraftig utviklingsstrategi ved å belyse samspillet mellom de fire formene for verdiskaping (se Haukeland og Brandtzæg, 2010).

1.3 Utfordringer knyttet til en samorganisering

Det er en rekke utfordringer knyttet til en samorganisering som likner på de utfordringene nettverkene har hatt hver for seg fram til nå. Vi vil i dette notatet knytte diskusjonen om innspill til mulighetsrommet i forhold til følgende områder vi ser som sentrale i en strategisk prosess:

- Målsettinger og formål
- Mobilisering og forankring
- Ledelse og organisering
- Økonomi, finansiering og virkemidler
- Samhandling og nettverk
- Institusjonalisering
- Kunnskap, dokumentasjon og evaluering

I tråd med oppdraget vil vi i belyse hva vi ser av et bredt verdiskapingspotensial knyttet til samorganiseringen, og bringe inn reiseliv og attraktive lokalsamfunn og noen refleksjoner over den nye kommunereformen. Innspillene må sees på som nettopp innspill og ikke som en evaluering av forslaget. Vi har i stor grad basert innspillene på eksisterende kunnskap, men har i tillegg gjennomført telefonintervjuer med sentrale personer i begge ordningene.

Gitt at samorganiseringsprosessen allerede er kommet langt (per 13. oktober 2014), med vedtak om samorganisering i styrene for begge ordningene og med Miljødirektoratet som har gitt sin muntlige tilslutning til en slik samorganisering, er ikke våre innspill rettet mot hvorvidt det skal iverksettes en samorganisering eller ikke, men i stedet, mot hvordan få til en best mulig samordningsprosess og hvilke utfordringer knytter seg til den nye samordna organisasjonen.

2. Innspill til mulighetsrommet ved en samorganisering

2.1 Målsettinger og formål

Målsettingene for nasjonalparkkommunene og nasjonalparklandsbyene er og har vært sammenfallende. Begge skal bruke naturarven på en bærekraftig måte som fremmer både lokal utvikling og verdiskaping samtidig som det tar vare på de naturverdiene som knytter seg til nasjonalparken. Formålet er å synliggjøre at det ikke trenger å være en motsetning mellom bruk og vern av natur, at bruk som fremme lokal utvikling og verdiskaping faktisk kan styrke oppslutningen om bevaringen av nasjonalparkens verneverdier. En samorganisering kan dermed styrke muligheten for å samarbeide rundt målene, og det vil være en fordel med tanke på fagmiljø, kvalitet og effektiv bruk av ressurser.

I strategidokumentet fra februar 2013, som på mange måter også ligger til grunn for en samorganisering, har styret for Nasjonalparkkommunene vedtatt følgende:

- 1) Vi skal gjøre nasjonalparksatsingen til en nasjonal satsing som samler alle aktører med interesse i nasjonalparker.
- 2) Satsingen skal stimulere til økt lokal verdiskaping og representere en bedre mulighet for lokal næringsutvikling

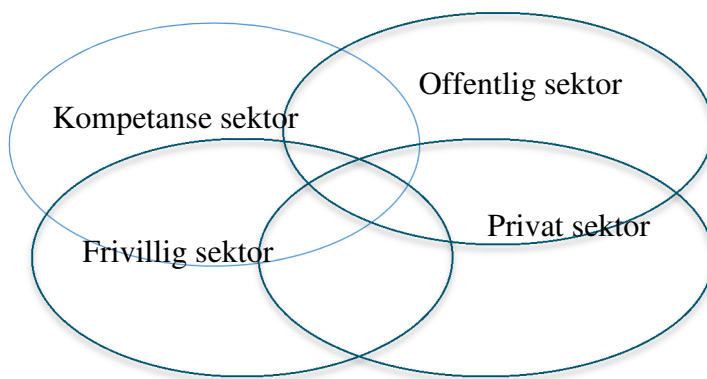
Nasjonalparkkommunene skal i større grad virke samlende og stimulere til initiativ og tiltak, mens nasjonalparklandsbyene spisser denne overordna målsettingen i retning av hva det vil si å være en naturlig portal inn til nasjonalparken. På den ene siden, gitt at ikke alle nasjonalparklandsbyer er i nasjonalparkkommuner, vil disse også virke samlende i sitt område. Men, de må samtidig forholde seg til en kommune i sitt område, fordi kommunen setter rammen for handlingsrommet for landsbyaktiviteter. På den annen side, gitt at ikke alle nasjonalparkkommuner har nasjonalparklandsbyer, så vil det i alle tilfeller være en balansegang mellom *tilrettelegging* og *iverksetting*. Det er viktig at den nye organisasjonen er tydelig på hvilke mål og formål den skal ha i forhold til både tilretteleggerrollen og utviklerrollen. Om en nasjonalpark skal brukes som en ressurs for lokal utvikling og verdiskaping, er det ikke nok å arbeide bare i forhold til næringslivet, man må også arbeide i forhold til de krefter som fremmer fellesskap, lokalt engasjement, samhandling, identitet, lokal kunnskap, natur og miljø. Det er krefter som på mange måter kan få innvirkning på næringslivet, og som næringslivet igjen kan ha innvirkning på. En kan ikke bygge en bærekraftig, langsiktig utvikling på en ressurs som forvitres, så det er i næringslivets interesse at ressursen som skaper attraksjonen og det mangfold av verdier og kvaliteter som knyttes til den tas best mulig vare på. Fokuset på bred verdiskaping som bærekraftig utviklingsstrategi kan bringe en hel del nye aktører og virkemidler som man kan spille på inn på banen. Det er klart en fordel at den nye samordna organisasjonen er tydelig i sine målsettinger og formål, men det er også viktig at disse målsettingene og formålet utvikles i nær dialog med sentrale aktører i omgivelsene rundt nasjonalparken, slik som Klima- og miljødepartementet og Miljødirektoratet. Det kan fort bli en ulempe å legge opp til for ambisiøse mål som vanskelig lar seg gjennomføre uten omfattende endringer i omgivelsene. Det kan derfor være nyttig å ta tak i det man kan gjøre noe med ut i fra sitt mandat, og i en samorganisering vil det kunne knyttes til alle lokale aktører i tilknytning til nasjonalparklandsbyene og/eller nasjonalparkkommunene.

2.2 Mobilisering og forankring

Mobilisering og forankring er to viktige sider i ethvert strategisk utviklingsarbeid. Sentrale aktører bør involveres så tidlig som mulig for å få et eierforhold til prosessen. Dette kan være aktører innad i nettverkene og aktører i ens omgivelser som legger rammene for samorganiseringen, slik som Miljødirektoratet, Klima- og miljødepartementet, Stortinget, Innovasjon Norge, fylkeskommunen, fylkesmannen, regionråd, m.fl. At det allerede er etablert en dialog med Miljødirektoratet er en stor fordel, og det vil også være nyttig å jobbe inn mot nasjonale politikere i regjering og på Stortinget for å plassere seg som en sentral aktør i et komplekst felt under utvikling.

Når samorganiseringen skal forankres innad i nettverkene, kan det være viktig at dette foregår ikke bare i styrene for nettverkene, men også ute i de ulike landsbyene og kommunene. Åpenhet, medvirkning og informasjonsutveksling er viktig for å fremme forankring. Når det gjelder forankring og mobilisering på det lokale nivået, er det ofte referert til *triple-helix-modellen*.⁵ Her beskrives hvordan innovasjon og utvikling er avhengig av et samarbeid mellom aktører i privat sektor, offentlig sektor og kompetansesektor. Denne tilnærmingen utelukker imidlertid frivillig sektor. Erfaringene fra følgeevalueringen av Naturarven som verdiskaper viser at frivillig sektor spiller en svært sentral rolle. Den frivillige sektoren bidrar sterkt til å skape det miljømessige, kulturelle og sosiale grunnlaget som gjør et sted attraktivt, som ved sitt arbeid utvikler nasjonalparken som ressurs og som dermed gir grobunn for den økonomiske utviklingen og verdiskapingen. Vi har derfor tatt til orde for en *kvadrupel-helix-modell*, der samspillet mellom aktører både i privat sektor, offentlig sektor, kompetansesektoren og frivillig sektor vektlegges (

Figur 1). Vi har forsøkt i denne modellen å vise hvordan de ulike sektorene kan gå inn i hverandre og spille hverandre gode.

Figur 1. Kvadrupel-helix-modell.⁶

Med utgangspunkt i modellen kan vi snakke om aktører i fire ulike sektorer som må samhandle, spesielt lokalt og regionalt rundt nasjonalparkene. Det inkluderer bedriftene, men også destinasjonsselskap og næringsutviklingsselskap i privat sektor; kommune, regionråd, fylkeskommunen, fylkesmannen, direktoratet, offentlig virkemiddelapparatet og departementene

⁵ Se for eksempel: Porter, Michael E. 1990. *The Competitive Advantage of Nations*. London, etc.: Macmillan.

⁶ Basert på Haukeland, P.I. & Brandtzæg, B.A. 2009. *Den brede verdiskapingen. Et bærekraftig utviklingsperspektiv*. Telemarksforskning. TF-notat nr. 20 2009.

i offentlig sektor; historielag, velforeninger og vennegrupper i frivillig sektor og kompetansemiljøer slik som høgskoler, universitet og forskningsinstitutter i kompetansesektoren. Aktørene i de ulike sektorene har ulike måter å tenke og handle på. Det er ikke like lett å få til samhandling når folk snakker ulike "språk", men en viktig suksessfaktor har vært å bringe aktørene sammen på samme arena. Det er derfor en viktig rolle for en ny samordnet organisasjon å få til samhandling mellom disse sektorene både helt lokalt, men også regionalt og nasjonalt. En bredere forankring i landsbyens og/eller kommunens befolkning er viktig for å fremme "det gode vertskap". Flere av nasjonalparklandsbyene og nasjonalparkkommunene har brukt media aktivt for å skape blest om satsingen, for eksempel gjennom Nasjonalparkmagasinet. Det har vært en viktig del av det å bygge opp identitet og stolthet i befolkningen til sin nasjonalpark. At noe blir synlig, slik som skilting, kart, utkikkspunkter, stier, m.m., som også lokalbefolkningen nyter godt av, bidrar positivt i denne sammenheng. Kunnskapsutvikling og kunnskapsformidling har også vært viktig for å gjøre befolkningen mer bevisst hvilke verdier og kvaliteter som knytter seg til sin nasjonalpark.

2.3 Organisering og ledelse

Organisering og ledelse er to sentrale faktorer for at man skal lykkes med målretta tiltak i en samordnet organisasjon. Vedtekter knyttet til samorganiseringen er nødvendig, slik det nå jobbes med, men det kan samtidig være en utfordring om man går for langt i å definere vedtekter til en organisasjon man ikke helt vet formen på. Det er et behov for å tydeliggjøre hvordan man ser for seg, ikke bare selve organisasjonen og hvilken rolle den skal spille, men også hvordan den skal organiseres slik at den virker samlende for de aktører man ønsker å samle. Samtidig ser vi klart at det er en fordel at man har en organisasjon som kan tale med en røst. Det vil gjøre at den samtidig taler med større tyngde og gjennomslagskraft. Det er svært mange aktører som ordningene skal koordinere, slik at en samorganisering vil klart være en fordel i så måte. I dag er nettverkene organisert med en styringsgruppe og et sekretariat. Samtidig har hver nasjonalparklandsby en egen koordinator og noen har et eget landsbyråd. Det er satt av noe arbeidsressurser i hver nasjonalparkkommune for å følge opp satsingen, selv om denne er vesentlig mindre enn hva nasjonalparklandsbykoordinatorene har. Uten at vi har inngående kjennskap til vedtektene, vil det være viktig for en ny organisasjon, om det skal være en styringsgruppe, at sammensetningen av denne blir nøye gjennomtenkt, både for å sikre god representasjon og for å sikre involvering av sentrale aktører. Det er en fordel, ser vi fra andre prosjekter og programmer, at styringsgruppa er sammensatt av aktører som har beslutningsmyndighet innen det feltet man opererer. Ordførere i styringsgruppa kan være nyttig i så måte, men det må veies opp mot utfordringen knyttet til kontinuitet. Ordførere kommer og går, og mange har mye å gjøre. Det personlige engasjementet kan samtidig bestå utover en ordførerperiode. Vi har sett eksempler på at sentrale drivkrefter i et styre byttes ut på grunn av politiske valg, og at det kan vanskeliggjøre kontinuiteten og det samme engasjementet. Samtidig kan det være nyttig å få inn "friske krefter" og det er alltid viktig med god, politisk forankring. Mange av hovedprosjektene i Naturarven som verdiskaper hadde regionale aktører, slik som fylkesmannen, Innovasjon Norge og fylkeskommunen representert, noe de erfarte var en fordel. Ledelse og koordinering bør ikke undervurderes. Vi har i følgevalueringen av Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet (2006-2009) og Naturarven som verdiskaper (2009-2013) sett at hovedprosjektene har undervurdert rollen til prosjektleder/koordinator. Det har vært med gode intensjoner, at man ønsker minst mulig byråkrati og mellomledd mellom bevilgende myndighet og konkrete tiltak. Men det viser seg, derimot, at det finnes en rekke

”mellomromsoppgaver” for å få til gode tiltak som spilles inn i hverandre. I slike satsinger med mange aktører er det veldig viktig at en leder/koordinator har tilstrekkelig med midler til å utføre god koordinering. Ordningen i nasjonalparklandsbyene med lokale koordinatorene har vært viktig, og det burde opprettholdes, mens det samtidig er viktig hvordan satsingen ledes lokalt i de ulike nasjonalparkkommunene. Blir satsingen definert som en delstilling på toppen av annet arbeid i, for eksempel, kommunen, vil det ikke bli like lett å koordinere oppgavene lokalt. Vi vet at dette er et ressurs spørsmål. Mange av kommunene har ikke råd til å ansette egne koordinatorene på dette feltet, men det vil da være viktig at vedkommende som får ansvar for å følge opp satsingen har andre beslektete arbeidsoppgaver som kan spilles inn i den lokale koordinatorjobbingen. Vårt innspill er å ha nok ressurser til koordinering.

Mellomromsoppgavene på tvers av landsbyene og kommunene er også omfattende og krever god koordinering. Uten at vi kan fullt og helt stipulere hvor stort behovet for koordinering er i en ny organisasjon, virker det som et behov for å opprettholde en koordinator for landsbyene og en for kommunene, spesielt om satsingen skal skyte fart og arbeidet på tvers skal forsterkes. Det vil være naturlig å bare ha ett sekretariat, men da kanskje en liten stab på to personer som kan ivareta all koordineringen. En utfordring, i så måte, kan være lokaliseringen av sekretariatet, noe man også bør tenke godt igjennom i forkant. Og om nye koordinatorene skal ansettes, eller stillingsmandatet presiseres, enten på tvers eller innad i landsbyene og kommunene, er det viktig å tenke på hvilke kvalifikasjoner og kompetanse man søker av en koordinator. Vi ser at det er svært viktig at koordinatorene har evne til å snakke et språk som både verneinteressenter og brukerinteressenter forstår, og at vedkommende har evne til å trekke inn, involvere, få folk til å samspille og å skape engasjement.

At bred verdiskaping krever bred samhandling mellom et bredt spekter av aktører, betyr at behovet for *samspillkompetanse* strekker seg utover det koordinatorene selv kan inneha. For å få til et godt samspill må aktørene derfor bevege seg på tvers av sine ansvarsområder.

Samspillkompetansen har to dimensjoner. Den dreier seg om å dele av den mangfoldige kompetansen man selv besitter, og den dreier seg om å trekke inn andre som har en annen, og nødvendig kompetanse for å lykkes enn det man selv har. Det er en kunst å ikke bare se behovet for slik kompetanse hos andre, men også å trekke den inn.

Når det gjelder det personlige engasjementet, kan mange hovedprosjektledere i bl.a. Naturarven som verdiskaper betegnes som ”ildsjeler” med et sterkt personlig engasjement for sitt område. Ildsjeler kan defineres som personer som er dypt engasjerte, og som gjør det lille ekstra som skal til for at tiltak lykkes. Det er slik med ildsjeler at de ofte går utenom det som står i stillingsinstruksen og ser på hva som er behovet for å lykkes. Dette er en stor fordel, men lar seg vanskelig vedta. Derfor er det viktig å ta seg tid til ansettelsesprosessen om nye koordinatorene skal inn. Vi ser igjen og igjen at god ledelse er personavhengig.

2.4 Økonomi, finansiering og virkemidler

I tråd med behovet for god ledelse og koordinering, er det også behov for god og forutsigbar økonomi. Hovedprosjektene i Naturarven som verdiskaper hadde et krav om 50% egenfinansiering. Hvordan finansieringen skal fastsettes i en ny organisasjon er uvisst, men det vil være behov for både statlige midler og egne midler fra kommunene og regionene. At aktører går inn med en egenandel viser at de har tro på konseptet og den nye organisasjonen. Det blir viktig å synliggjøre, akkurat som i dag.

Det vil bli behov for å trekke på en rekke ulike virkemidler. Fokuset på bred verdiskaping legger til rette for tilgangen til et bredt sett av virkemidler, som både knyttes til den økonomiske

utviklingen, slik som Innovasjon Norge sitt virkemiddelapparat, men også til den sosiale, kulturelle og miljømessige utviklingen, som kan knyttes til folkehelse, frivillighet, tettstedutvikling, skole og opplæring, forskning og utvikling. Utvides målsettingen til å inkludere det brede perspektivet, vil også muligheten for å spille inn flere virkemidler utvides. Virkemidlene er ofte knyttet til ulike sektorer som ikke kommuniserer like godt seg imellom, og det er derfor vanskelig å få de ulike virkemidlene til å trekke i samme retning. Det er behov for samordning av virkemidler på alle nivå, men spesielt på det nasjonale plan. Innovasjon Norge har for eksempel et mandat som fokuserer på kommersialisering og lønnsomhet, og om dette skal utvides, vil det kreve nye nasjonale føringer. Det vi finner i vår forskning er at tilrettelegging av ressursgrunnlaget ikke kan isoleres fra omdanningen av dette grunnlaget til produkter for å fremme økonomisk verdiskaping. Ressursutviklingen og produktutviklingen skaper hverandre, noe det brede verdiskapingsperspektivet innbefatter. Derfor er det viktig at virkemidlene som sikrer verdiene og kvalitetene ved nasjonalparken spiller på lag med de som omgjør disse verdiene og kvalitetene til ressurser for utvikling og de som skal fremme produkter og lønnsomme virksomheter.

I 2012 ble det etablert en interdepartemental gruppe, ledet av det som da het Miljøverndepartementet, av åtte departementer. Mandatet for arbeidet er å kartlegge virkemidler som støtter opp under verdiskaping og utvikling av lokalsamfunn samt å identifisere faktorer som må til for å lykkes med verdiskaping basert på natur- og kulturarv. Virkemidlene knytter seg til forskjellige temaer som kulturminner, naturarven, næringsliv og lokalsamfunnsutvikling. Samordningen av virkemidlene skal styrkes, for å få til en mer felles målrettet innsats lokalt, regionalt og nasjonalt. Dette arbeidet har blitt litt forsinket på grunn av ny regjering, men vi mener det er et svært viktig arbeid for å legge til rette for en politikk og et rammeverk nasjonalt som kan støtte slike satsinger som en samorganisering legger opp til. Arbeidet fortsetter under ny regjering, og en rapport fra dette arbeidet kan forventes ved utløpet av 2014.

2.5 Samhandling og nettverk

Som vi har vært innom under forankring og mobilisering og virkemidler, vil det være behov for samhandling på en rekke ulike nivåer: lokalt, regionalt og internasjonalt, og på tvers av ulike sektorer. Samhandlingen vil foregå ut mot andre aktører som den nye organisasjonen er avhengige av eller vil dra fordel av, slik som Klima- og miljødepartementet, Miljødirektoratet, Statens naturoppsyn, nasjonalparksentrene, nasjonalparkstyrene, informasjonssentrene, fylkesmannen og fylkeskommunen. Det er en klar fordel at det er såpass god dialog mellom styrene for nasjonalparkkommunene og nasjonalparklandsbyene, men det er også viktig at slik samhandling forplantes nedover i nettverkene, slik vi var innom overfor. Skal vi fremheve en suksessfaktor i strategisk utviklingsarbeid, i et såpass sammensatt felt som det både nasjonalparklandsbyene og nasjonalparkkommunene opererer i, så er det samhandling og det å bygge tillitsfulle, hensiktsmessige og komplementære nettverk. En samorganisering vil helt klart styrke evnen til måloppnåelse hos både nasjonalparkkommunene og nasjonalparklandsbyene. Det er en åpenbar fordel at nasjonalparklandsbyene har jobbet så mye med tiltak som kan mobilisere til økt attraktivitet i området, noe nasjonalparkkommunene vil dra nytte av, og det er samtidig viktige erfaringer som nasjonalparkkommunene har fått når det gjelder kommunal forankring, noe landsbyene vil dra nytte av i dialog med sin kommune. En samorganisering vil klart kunne utvide mulighetsrommet for samhandling, koordinering og nettverksbygging, noe som lettere vil kunne fremme en vinn-vinn situasjon.

2.6 Institusjonalisering

For å sikre at samorganiseringen blir en varig organisasjon, må det jobbes med institusjonalisering hos de involverte aktørene. Satsingen må, for eksempel, inn i kommunale planer for å sikre at satsingen får fotfeste på lang sikt. Det varierer nok hvor godt landsbyene og kommunene evner å forankre satsingen i de kommunale planene. De som greier det, har en større sjanse for å lykkes med videreføringen enn de som ikke klarer det. En slik nedfelling i planverket bidrar til økt samordning lokalt med de kommunale ressursene, som igjen bidrar til drift og vedlikehold av fellestiltak. Det er klart en fordel å ha en samorganisering når man skal koordinere i forhold til forvaltningsplaner og kommunale planer. For nasjonalparklandsbyer som også er i nasjonalparkkommuner virker det nærmest meningsløst å ha to organisasjoner rettet mot så å si samme mål.

En utfordring med henblikk på institusjonaliseringen er hvordan de gode prosessene som har foregått kan bli videreført, og hvordan kontinuiteten blir sikret, slik at man ikke trenger å finne opp hjulet på nytt. Et element i så måte er å finne måter for hvordan kompetansen som er blitt utviklet til nå kan bli overført til nye personer i en ny organisasjon.

En annen viktig del av institusjonaliseringen knyttet til nasjonalparkene er involveringen av nasjonalparksentrene, informasjonsentrene, nasjonalparkstyrene, nasjonalparkforvalterne, Statens naturoppsyn. Det er viktig at den nye organisasjonen institusjonaliseres i relasjon til disse aktørene, i form av planer, partnerskap eller annen samhandling.

2.7 Kunnskap, dokumentasjon og evaluering

Kunnskapsutvikling og kunnskapsformidling er, som vi har vært inne på, en del av ressursgrunnlaget for å fremme lokal utvikling og verdiskaping, men det er også viktig at man legger kunnskap til grunn for ulike beslutninger i samorganiseringen og i justeringer av mål og formål. Derfor er det nødvendig med gode dokumentasjonsrutiner, slik at man i større grad dokumenterer erfaringene underveis. Og det vil bli viktig å evaluere progresjonen i prosessen. En måte å gjøre dette på er gjennom en følgeevaluering, slik det var i Naturarven som verdiskaper. Det gir styret og ledelsen, samt omverdenen, god innsikt i utviklingen av ordningen, slik at justeringer kan gjøres underveis og man kan målrette tiltak basert på kunnskap om hva som fungerer bra og hva som fungerer mindre bra. Det blir uansett viktig å få på plass et godt system på rapportering av tiltak, slik at man sikrer kvaliteten i utviklingen. En måte å gjøre dette på er at utlysningen av støtte eller midler legger til grunn det brede perspektivet som det skal rapporteres på.

3. Mulige effekter av en samorganisering

Det er selvfølgelig vanskelig å forutse alle mulige effekter en framtidig samorganisering kan ha, men vi skal her forsøke å belyse hvilke typer effekter vi kan forvente å se og hvor vi kan forvente å se det. Det er i denne sammenheng at den brede verdiskapingen kommer inn. Vi vil her se nærmere på hvordan en samorganisering kan slå ut på et bredt verdiskapingspotensial.

3.1 Det brede verdiskapingspotensialet

Et helhetlig stedlig reiseliv med bærekraftkvaliteter, handler om reiselivsaktivitet hvor stedlige natur- og kulturverdier inngår i produksjonen av stedets opplevelser uten at dets verdier forringes. Hensynet til næringsaktivitet og næringsutvikling vil alltid stå sentralt i reiselivet. I et bærekraftig reiseliv greier man imidlertid å se flere perspektiver parallelt. Det er ikke slik at ett perspektiv må dominere og tilsidesette alle andre. Telemarksforskning har i flere prosjekter, bl.a. gjennom følgeevaluering av Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet og Naturarven som verdiskaper utforsket den brede verdiskapingen som grunnlag for reiselivsutvikling innenfor en balansert bærekraftig strategi (Haukeland & Brandtzæg 2014, 2011, 2009). Bred verdiskaping er nå også tatt inn i statens politikk på miljø- og kulturminneområdet i Meld. St. 35 (2012–2013) *Framtid med fotfeste*.⁷

Et sentralt utgangspunkt for arbeidet med bred verdiskaping, er at en nasjonalpark utgjør den sentrale ressursen for nærings- og samfunnsutvikling. Nasjonalparken har betydning for folks identitet og trivsel. Den gir steder særpreg og egenart og den kan være grunnlag for lokalsamfunnsutvikling og for bred verdiskaping. Nasjonalparken er derfor et viktig reiselivsprodukt. Reiselivsmarkedet etterspør unike opplevelser og steder med særpreg, levende kulturlandskap og storslått natur. Innen reiselivsmarkedet er det derfor et stort potensial for bred verdiskaping med utgangspunkt i nasjonalparkene.

Et sentralt poeng med bred verdiskaping er at økt bruk av nasjonalparken også skal bidra til økt kunnskap og forståelse av de verdier den representerer, og at man derigjennom også skal bidra til økt oppslutning om verneverdiene i nasjonalparken. Bred verdiskaping legger vekt på å skape et gjensidig forsterkende samspill mellom den miljømessige, kulturelle, sosiale og økonomiske verdiskapingen. Poenget med begrepet *bred verdiskaping*⁸ er altså å se disse verdiskapingsformene i sammenheng. Bred verdiskaping forutsetter bred samhandling mellom et bredt spekter av aktører på tvers av sektorgrenser på ulike nivåer. Utarbeidelse og realisering av brede verdiskapingspotensial er således et langsiktig arbeid som forutsetter bred medvirkning, solid forankring og god ledelse. Bred verdiskaping kan vise til de mangfoldige verdiskapingseffektene av et tiltak. Et tiltak som dreier seg om fysisk tilrettelegging, f.eks. en tilrettelagt sti, vil kunne bidra til flere former for verdiskaping. Stien kan bidra til miljømessig verdiskaping ved at bevaringsverdiene i området styrkes ved kanalisering av ferdsele. Den kan bidra til kulturell verdiskaping ved at den blir brukt av lokalbefolkningen, hvilket igjen kan bidra til å styrke kulturelle verdier som stolthet, identitet og tilhørighet. Stien kan fremme sosial verdiskaping ved at den fremmer samhold og fellesskap, for eksempel ved at veien ryddes på dugnad, eller ved at folk bruker den. Bruken av stien har også verdier i et folkehelseperspektiv.

---

⁷ Se hele meldingen her: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/dok/regpubl/stmeld/2012-2013/meld-st-35-20122013.html?id=725021>. Perspektivet nevnt i vår tekst er tatt inn i kapittel 4.2.1.

⁸ For en redegjørelse av "den brede verdiskapingen", se Per Ingvar Haukeland og Bent Aslak Brandtzæg. 2009. *Den brede verdiskapingen: Et bærekraftig utviklingsperspektiv på natur- og kulturbasert verdiskaping*. TF-notat nr 20 / 2009.

Videre kan den brukes av næringsaktører i området i sin markedsføring i form av kart, guiding, transport (hest), m.m., slik at stien også blir en attraksjon som fører til flere besøkende til området. Flere besøkende gir økonomisk gevinst. En utfordring er at det ikke alltid er like lett å overskride grensene mellom de ulike verdiskapingsformene. Det krever en egen innsats, en oppgave som må koordineres.

Arbeid med bred verdiskaping skal derfor ikke bare legitimeres av økonomisk verdiskaping, men av helheten av den økonomiske, sosiale, kulturelle og miljømessige verdiskapingen. Om et tiltak genererer mye økonomisk verdiskaping, men det har gått på bekostning av miljømessige, sosiale og/eller kulturelle verdier, har ikke tiltaket lyktes i sitt arbeid og kan ikke kalles bærekraftig. Det er helheten som er avgjørende.

Poenget med å ta i bruk bred verdiskaping som utviklingsstrategi, er at dette er en strategi som fokuserer på helhet og sammenheng, og som også kan være nyttig med tanke på å stimulere til en mer bevisst form for planlegging og oppfølging av tiltak og satsinger. For å illustrere noen av de overordnede sammenhengene mellom de ulike formene for verdiskaping, har vi utviklet en bred verdiskapingsmatrise (Tabell 1). Matrisen viser at samspillet mellom de ulike verdiskapingsformene kan være komplekst og sammensatt.

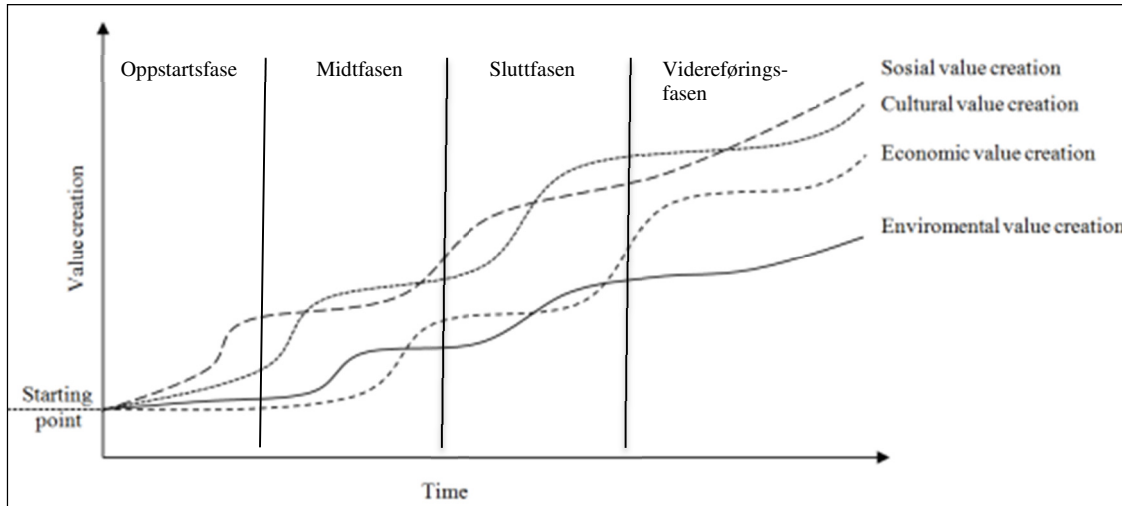
Tabell 1 Den brede verdiskapingsmatrisen. Innbyrdes sammenhenger mellom miljømessig, kulturell, sosial og økonomisk verdiskaping.

	Miljømessig	Kulturell	Sosial	Økonomisk
Miljømessig		Gode eksempler på tiltak knyttet til miljømessig verdiskaping øker kunnskap, identitet og stolthet.	Tiltak, aktiviteter og prosesser knyttet til miljømessig verdiskaping skaper nye samarbeidsrelasjoner, nettverk og tillit mellom ulike aktører.	Ulike tiltak knyttet til miljømessig verdiskaping gir grunnlag for ulike næringsaktiviteter og positive økonomiske ringvirkninger.
Kulturell	Styrket kunnskap, bevissthet, stolthet og identitet om verdier og kvaliteter knyttet til naturarven stimulerer til miljømessig verdiskaping.		Økt bevissthet og forståelse av verdier og kvaliteter bidrar til at man ser nødvendigheten av å samhandle for å bevare og videreutvikle disse verdiene.	Økt kunnskap, identitet, stolthet og engasjement danner basis for utvikling av nye næringer eller videreutvikling av eksisterende.
Sosial	Forsterket samarbeid, nye samhandlingsrelasjoner og gode prosesser der ulike aktører deltar og involveres, er en forutsetning for å realisere gode tiltak knyttet til miljømessig verdiskaping	Økt samhandling og samarbeid gir grunnlag for ny kunnskap, økt forståelse, økt bevissthet og styrket identitet knyttet til kvaliteter og verdier i eget område.		Samhandling og nettverk mellom ulike aktører er viktig for å legge til rette for innovasjon og nyskaping.
Økonomisk	Gode eksempler på økonomisk verdiskaping med utgangspunkt i naturarven stimulerer til nye tiltak for å bevare og fremme naturarven som ressurs.	At folk opplever økt interesse for det man har av kvaliteter, opplevelser og tilbud, gir økt forståelse og vilje til å bevare og videreutvikle disse.	Gode eksempler på økonomisk verdiskaping og synliggjøring av muligheter stimulerer til nye nettverk og økt samhandling for å utnytte disse.	

Det er klart at koblingene og sammenhengene kan variere fra prosjekt til prosjekt alt etter hvilke oppgaver og problemstillinger som står i fokus. Det er heller ikke nødvendigvis noe klart skille mellom de ulike formene for verdiskaping. Samspillet vil også være forskjellig alt etter om man snakker om enkelttiltak, delprosjekt, hovedprosjekt, lokalsamfunn, kommunenivå, regionnivå eller nasjonalt nivå. Matrisen synliggjør likevel sentrale sammenhenger mellom de ulike formene for verdiskaping, og at det er viktig å være bevisst og ta hensyn til betydningen av de ulike formene for verdiskaping. Dersom man ikke tar hensyn til disse, øker sannsynligheten for at man gjennom utviklingstiltak og -prosesser vil støte på problemer og utfordringer som begrenser måloppnåelsen.

Selv om det er viktig å ha strategier, mål og tiltak knyttet til ulike verdiskapingsformer, er det minst like viktig å ha et bevisst forhold til om strategiene, målene og tiltakene knyttet til ulike

verdiskapingsformer spiller på lag og understøtter hverandre, dvs. hvordan de bidrar til bred verdiskaping. Etter hvert som hovedprosjektet utvikler seg, kan årsakssammenhenger og samspillseffekter bli komplekse, men bevissthet om samspillet mellom de ulike verdiskapingsformene vil likevel være viktig, spesielt i en tidlig fase. Dette samspillet mellom de ulike formene for verdiskaping er forsøkt illustrert i Figur 2.

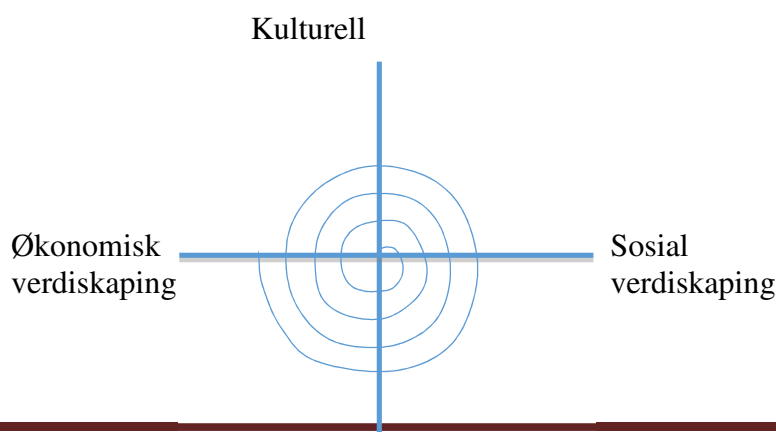

Figur 2. Samspill mellom ulike verdiskapingsformer over tid.

I en tidlig fase er det nødvendig å etablere møteplasser og arenaer for informasjon, erfaringsutveksling og samarbeid mellom aktører (sosial verdiskaping). Før det gjennomføres tiltak knyttet til miljømessig verdiskaping, er det gjerne behov kartlegging, identifisering, mobilisering og kompetansebygging (kulturell verdiskaping). Videre er det gjerne behov for både sosial, kulturell og miljømessig verdiskaping før man kan generere økonomisk verdiskaping. Dette innebærer at det kan ta tid før man får hentet ut effekter i form av økonomisk verdiskaping. Dersom man lykkes med å få fram gode eksempler på økonomisk verdiskaping, kan dette igjen fungere som inspirasjonskilde for andre, og bidra til at flere får interesse for de muligheter som ligger i natur- og kulturarven som ressurs for framtidig utvikling. Det vil si at økonomisk verdiskaping kan bidra til å styrke både sosial, kulturell og miljømessig verdiskaping. Erfaringer fra arbeid med bred verdiskaping i hovedprosjektene kan også illustreres med det vi kaller for *den brede verdiskapingsspiralen* (jf.

Figur 3). Den knytter seg til de fire verdiskapingsformene og er slik at man gjerne begynner ett sted, slik som med den miljømessige verdiskapingen, så går man for eksempel derfra videre til andre verdiskapingsformer. Målet er at verdiskapingen "baller på seg" etter hver runde, noe som er forsøkt illustrert i

Figur 3.

Figur 3. Den brede verdiskapingsspiral.

Ulike prosjekter i Naturarven som verdiskaper, for eksempel, har hatt ulike innganger til den brede verdiskapingsspiralen. De fleste har hatt mest fokus på den miljømessige og sosiale verdiskapingen i oppstarten, mens den økonomiske og kulturelle verdiskapingen har kommet senere. Andre har hatt fokus på den økonomiske verdiskapingen fra første stund, slik vi ser bl.a. i Nord-Trøndelag. At effekten på den økonomiske verdiskapingen kommer litt senere, kan forklares med utgangspunktet i bevaringen av naturarven. Ulike mobiliseringsprosesser påvirker positivt de sosiale verdiene som fellesskap og samhandling. Hovedprosjektene viser tydelig hvordan en styring av de miljømessige og sosiale verdiene også kan forsterke de kulturelle og økonomiske verdiene. Vi kan derfor forvente større fokus på den kulturelle og den økonomiske verdiskapingen fremover etter hvert som ordningen og samhandlingen institusjonaliseres. Generelt kan vi slå fast at det er i samspillet mellom de ulike verdiskapingsformene at det store verdiskapingspotensialet i den brede verdiskapingsspiralen ligger, ikke hver for seg.

Hovedprosjektlederne i Naturarven som verdiskaper har vært bevisste på programmets mål om den brede verdiskapingen, og har brukt den i større grad som en strategi for å fremme målsettingene om bevaring av naturarven, kunnskapsutvikling og formidling og lokal nærings- og samfunnsutvikling, men det er flere som syns det er uklart hvordan man skal jobbe på tvers av de ulike verdiskapingsformene. Det kreves for eksempel en betydelig innsats av koordinatorene for at næringsaktørene skal ta i bruk den kunnskapen som utvikles i området. Det krever en forståelse av kunnskapen som er utviklet, og hvordan denne kunnskapen kan utnyttes på en måte som gir økonomisk gevinst. Mange finner det derimot vanskelig å kommunisere den brede verdiskapingsperspektivet utad, og å få fram og dokumentere resultatene, men det vil trolig bli lettere etter hvert som det blir flere eksempler å vise til. Den brede verdiskapingen kan nok i større grad bli utnyttet når man skal planlegge tiltak, slik at man får fram flest mulig synergieffekter mellom verdiskapingsformene ved å bevisst fokusere på innsatsen på tvers. Det er også viktig når man rapporterer på tiltak, slik at man synliggjør disse synergieffektene. For at bred verdiskaping skal fungere som et styringsverktøy, er man avhengig av system som måler resultater og effekter knyttet til bred verdiskaping over tid. Det er ingen garanti for at alle verdiskapingsformene utvikler seg i positiv retning. Dersom den økonomiske verdiskapingen er positiv, mens den miljømessige verdiskapingen er negativ, f.eks. som følge av forstyrrelser, slitasje og forsøpling som følge av økt ferdsel, vil den brede verdiskapingen være negativ. For at den brede verdiskapingen skal være positiv, er man med andre ord avhengig av at en form for verdiskaping ikke går bekostning av en annen. Med utgangspunkt i brede verdiskapingsstrategier med tilhørende tiltaksplaner må det defineres måleparametere eller indikatorer som kan brukes for å dokumentere utviklingen. Dersom det skal settes i gang satsinger med fokus på bred verdiskaping i ulike områder, vil det med tanke på utvikling av et målstyringsystem være en fordel at det utvikles et felles rapporteringssystem. Som utgangspunkt for å lage slike indikatorer kan det være hensiktsmessig å ta utgangspunkt i noen overordna indikatorer knyttet til ulike former for verdiskaping. Eksempler på slike er forsøkt vist i Tabell 2.

Metodene for å følge utviklingen av ulike indikatorer kan være forskjellige, og kan omfatte alt fra naturfaglige registreringer til spørreundersøkelser, intervjuer og bruk av eksisterende statistikk. Vel så viktig kan det være å ha et årlig evalueringsmøte hvor sentrale aktører inviteres inn til å drøfte utviklingen. Dette vil være en viktig møteplass for å bringe ulike aktører sammen for å forankre strategier, mål og resultater, samtidig som dette også vil være viktig med tanke på framtidige prioriteringer. I forbindelse med følgeevalueringene av verdiskapingsprogrammene er det lagt vekt på at rapporteringen skal forankres i styringsgruppa for hovedprosjektene. I tillegg til at rapporteringen bidrar med informasjon til programmet og hovedprosjektene som helhet,

bidrar også rapporteringen med informasjon til styringsgruppa som grunnlag for framtidig planlegging og innsats.

Tabell 2 Eksempel på overordna indikatorer knyttet til ulike former for verdiskaping.

Miljømessig verdiskaping	Kulturell verdiskaping	Sosial verdiskaping	Økonomisk verdiskaping
Natur/biologisk mangfold	Symboler	Nettverk/møteplasser/samarbeid	Nyetablering/-utvidelse
Kulturminner/-miljøer	Identitet	Tillit	Inntekter/omsetning
Landskap	Kunnskap	Tilhørighet	Sysselsetting
Klima	Tradisjoner/historie	Engasjement	Attraktivitet (tilflytting og besøk)

En utfordring når det gjelder måling av bred verdiskaping, er at det ikke er mulig å sette noe eksakt tall på hvor stor den brede verdiskaping er, og det er vanskelig å synliggjøre helheten og sammenhengene knyttet til den brede verdiskapingen. Det er imidlertid arbeidet med utvikling av lignende metoder i andre sammenhenger, f.eks. *triple bottom line*.⁹ Dette er en metode hentet fra næringslivet, og som forsøker å belyse bærekraften ved en virksomhets årsresultat. Flere peker på at næringslivet er i økende grad opptatt av ”bærekraft”, noe man gjerne knytter til tre områder: 1) økonomi, 2) sosialt ansvar og 3) miljø. Videre må årsresultatet (den totale bunnlinjen) sees i lys av disse tre områdene. At vi i forbindelse med den brede verdiskapingen operer med en *quadruple bottom line*, bidrar til å øke kompleksiteten ytterligere. Som tidligere nevnt, er bred verdiskaping en langsiktig strategi for bærekraftig utvikling. Dette innebærer også at man må ha et langsiktig perspektiv på resultater og effekter. Dette kan bl.a. gi følgende konsekvenser: 1) vi får en utvidet vurdering av hva nasjonalparklandsbyene og nasjonalparkkommunene skaper av verdiskapingsresultater og 2) det åpner for økt støtte til virksomheter som i større grad engasjeres i den miljømessige, kulturelle og sosiale verdiskapingen, siden dette da i større grad vil sees i lys av den brede verdiskapingen, og som et fundament for økonomisk verdiskaping.

Som grunnlag for å visualisere den brede verdiskapingen, kan det være aktuelt å benytte en firedelt bunnlinje der man ser på styrkeforholdet mellom, eller betydningen av ulike indikatorer for former for verdiskaping relatert til ulike typer tiltak og aktiviteter. Dette har vi forsøkt å illustrere gjennom et fiktivt eksempel i Tabell 3. En slik framgangsmåte må suppleres med en vurderende beskrivelse av ulike indikatorer som inngår i verdiregnskapet. Eksempelen i Tabell 3 viser et bilde av et tiltak som vurderes som negativt i forhold til den økonomiske verdiskapingen, men fordi de øvrige verdiskapingsformene er positive, vil tiltaket samlet sett kunne vurderes som positivt. Disse vurderingene vil også være avhengig av hvilken utviklingsfase man er i. Dersom man er i en tidlig fase, kan positiv miljømessig og kulturell og sosial verdiskaping forventes å gi positive økonomiske resultater på sikt.

Tabell 3 Verdiregnskap for bred verdiskaping knyttet til et tiltak. Fiktivt eksempel.

⁹ Se for eksempel, Etzkowitz, H. & Leydesdorff, L. 1998. The Endless Transition: A 'Triple Helix' of University-Industry-Government Relations. *Minerva* 36, 203–208.

	Miljømessig verdiskaping		Kulturell verdiskaping		Sosial verdiskaping		Økonomisk verdiskaping
1	++	1	+	1	++	1	+
2	+	2	--	2	-	2	-
3	-	3	0	3	0	3	+
4	+	4	++	4	+	4	-
5	--	5	+	5	+	5	-
Sum	+	Sum	++	Sum	+	Sum	-

Selv om det i *Naturarven som verdiskaper* forutsettes at det holdes fokus på alle verdiskapingsformene, er konkrete resultater knyttet til den økonomiske verdiskapingen vært svært viktig for programmet som helhet. Det er imidlertid få hovedprosjekter som har et system for å kartlegge og dokumentere hva som skjer med den økonomiske verdiskapingen. Det er illustrerende at det forekommer en stor andel av "Vet ikke"-svar på statusrapportene på dette området. Det har foregått mye aktivitet, og det er rapportert om nyetableringer, utviding av eksisterende virksomheter og sysselsettings- og omsetningsvekst hos involverte bedrifter. En årsak til dette er vanskeligheten med å avgjøre hvorvidt en besøkende kommer på grunn av tilbud som er direkte knyttet til hovedprosjektet, eller som er relatert til det, eller av andre grunner. Det er overveiende sannsynlig at det er større økonomiske ringvirkninger enn det som er rapportert, både i forhold til bedriftsøkonomisk og samfunnsøkonomisk verdiskaping. Det vil derfor være viktig i den videre utviklingen av samorganiseringen at nettverkene er bevisste på hvordan man skal få dokumentert den økonomiske verdiskapingen. Et innspill er å jobbe direkte med bedrifter som man da kan dokumentere utviklingen i forhold til. En annen er å gjennomføre generelle næringsanalyser på kommunenivå, som vi har gjort flere av ved Telemarksforskning (se www.tmforsk.no).

3.2 Nasjonalparkene, reiseliv og attraktive lokalsamfunn

Telemarksforskning har utviklet en programteori for attraksjon som er relevant for utviklingen av attraktive lokalsamfunn (se Vareide et al., 2013, Vareide og Nygaard, 2014). Telemarksforskning har også sett nærmere på reiselivets betydning for attraktive lokalsamfunn (Kobro et al., 2012). Her skal vi oppsummere noe av denne forskningen som kan være relevant for samorganiseringen av nasjonalparkkommunene og nasjonalparklandsbyene.

Vi kan med attraktive lokalsamfunn forstå tre former for attraktivitet: bostedsattraktivitet, bedriftsattraktivitet og besøksattraktivitet. Det ligger omfattende analyser på hver av disse formene for attraktivitet, og det at et sted er attraktivt som bosted betyr ikke at det er like attraktivt som arbeidssted. Hvordan et tettsted eller en kommune, som en nasjonalparklandsby eller nasjonalparkkommune, utvikler seg avhenger av også andre faktorer i tettstedets/kommunens omgivelser. Det regionale nivået er viktig som ramme for lokal utvikling. Det regionale nivået kan defineres på flere måter: geografisk (alt som er i tilknytning til nasjonalparken), administrativt/politisk (interkommunalt, fylkeskommunalt), sosialt/kulturelt (identitetsregioner) og økonomisk (arbeidsmarkedsregioner). I en lokal utvikling vil det foreligge enkelte endogene og eksogene faktorer. Eksogene faktorer kan være eksterne faktorer, slik som

internasjonale økonomiske konjunkturer, som lokale aktører ikke kan direkte påvirke, mens endogene faktorer er faktorer som lokale aktører kan påvirke i en positiv retning. Det er også her hvor nasjonalparklandsbyene og nasjonalparkkommunene kan fremheve sitt særpreg og gjøre tiltak for å øke attraktiviteten til sitt område både for fastboende, næringsliv og besøkende. For selv om attraktiviteten i stor grad kan knyttes til strukturelle forhold, er det likevel «folk som skaper steder» og det folk gjør på stedet er fortsatt viktig for stedets attraktivitet.

Programteorien ved Telemarksforskning har utviklet fire kategorier for å vise til slike faktorer folk på stedet kan gjøre noe med: 1) areal/bygninger, for eksempel tilgjengelighet på boliger, pris, omfang, osv, 2) ameniteter: for eksempel stedlige tilbud, tjenester og goder, 3) stedlig identitet og kultur, som har med relasjoner og emosjoner å gjøre (ikke-fysiske faktorer) og 4) omdømme (assosiasjoner til stedet for de som ikke bor på stedet, som kan påvirkes ved for eksempel merkevarebygging) (se. Vareide og Nygaard, 2014). Måten å påvirke disse kategoriene på kan gjøres gjennom *stedsinnovasjon*, som sier noe om det å skape noe nytt på stedet.

Innovasjonsaspektet skiller seg fra utviklingsaspektet ved at det er mer direkte målrettet i retning av en forbedring, dvs. en positiv utvikling. Kobro (2013) har laget følgende liste for hvordan reiseliv og attraktive lokalsamfunn kan forsterke hverandre:

1. Kunnskap om hvor man er og hvor man vil!
2. Stedets karakter reiser behov for stedlig fintfølelse, interesse og kompetanse
3. Soning av arealer - kunnskap om ulike brukerinteresser
4. Frie goder som grunnlag for kommersielle goder og omvendt
5. Folk skaper steder! Natur og kultur er bare en råvare - mennesker er produsenter og konsumenter i møte med hverandre!
6. Nødvendig å fokusere på «Den brede verdiskapingen»
7. Komplementære interesser og kunnskapsmiljøer i tillitsfulle nettverk. Samhandlingskultur mer enn samhandlingsstruktur!
8. Profesjonalisering (kunnskap!)

Avgjørende for hvorvidt man klarer å bruke nasjonalparken i utviklingen av attraktive lokalsamfunn er hvorvidt man klarer å etablere stedlige, kompetente og komplementære tillitsfulle nettverk. Det er videre interessant å se på hva det er en nasjonalparklandsby eller en nasjonalparkkommune, så vel som en samorganisering, kan evne å påvirke. Telemarksforskning har i sitt temahefte om *Bo og Besøke* (Kobro og Jervan, 2013) viser fire grunnleggende komponenter man kan påvirke og som har relevans til utviklingen av nasjonalparkene som attraksjonsressurs: 1) stedets fysiske karakter (veier, stier, fysiske fasiliteter,...), 2) stedets formelle politiske, sosiale og økonomiske forhold (planer, organisering, fellesgodefinansiering,...), 3) stedets produkter (guiding, småskalaprodukter, transport, handel, m.m.) og 4) stedets sosiokulturelle profil (hvordan stedet oppfattes av fastboende).

I henhold til attraktivitetsmodellen, vises det også til at regional samhandling mellom kommuner kan være viktig for å kunne styrke og forbedre de ulike attraktivitetsfaktorene. Det vises til at areal og bygninger kan være elementer som med fordel kan ses på i et regionalt perspektiv. Det kan også være gevinster knyttet til å maksimere regionens samlede ameniteter, i stedet for at hver enkelt kommune skal se på sine isolert. I den forbindelse er komplementaritet et stikkord. Slik sett kan det være nyttig og viktig å tenke regionalt og på tvers av kommuner som knytter seg til nasjonalparken, enten som nasjonalparkkommune eller ikke. Dersom det ikke er en felles regional identitet, mener man det vil være vanskelig å få til et virkelig regionalt samarbeid der en ser på framgang i en kommune som en gevinst for hele regionen. Alternativet er at hver enkelt kommune konkurrerer om bosetting, besøk og bedrifter med sine nabokommuner. Uten at vi kan

gå nærmere inn på alle elementer i en slik sammenheng, mener vi det er viktig å bygge opp en felles forståelse av utfordringer som den enkelte kommune og region står ovenfor. Dersom man ser felles utfordringer – at man er i samme båt – vil det være lettere å meisle ut felles utviklingsstrategier i stedet for å konkurrere mot hverandre.

For å utvikle en landsby eller en kommune som et attraktivt reisemål, må det første og fremst oppfattes som attraktivt av de tilreisende. Kobro og Jervan (2013) snakker da om tre viktige sider av en lokal utviklingsstrategi: hva er turistenes behov og ønsker, hvordan evner destinasjonen å skape meningsfulle opplevelser og hvem er destinasjonens ”leverandører” (vertskap). I temaheftet *Bo og Besøke* finner vi følgende seks trinn som bl.a. bygger på den landskapsøkonomiske tilnærming (Haukeland et al., 2010) og den brede verdiskapingen:

Steg 1: Identifisere hvilke lokale natur- og kulturressurser som er sentrale for stedets bærende/dominerende identitet.

Steg 2: Identifisere sentrale assosiasjoner og forventninger til stedet i omverden – i sentrale og potensielle markeder.

Steg 3: Foredle, tilgjengeliggjøre, synliggjøre og kommunisere de stedlige identitetsmarkørene både internt og eksternt.

Steg 4: Definere videre utviklingsveier, prioriteringer og målsettinger basert på de ovenfor identifiserte stedlig særegneverdiene – skape mobilisering eller forankring for slike valg

Steg 5: Mobilisere til konkret nyskaping på tvers av sektorer for å omdanne stedlige natur og kulturressurser til nye lokale produkter; både private goder og fellesgoder.

Steg 6: Identifisere reaksjoner og respons på valgene/tiltakene ovenfor, produsere ny kunnskap og nye assosiasjoner for ny utvikling på stedet

Tekstboks 1. Sekstrinnsmodell for utvikling av bærekraftig reiseliv. (se Kobro og Jervan 2013, s. 22)

Disse stegene synliggjør elementer i en bærekraftig steds- og reiselivsutvikling og de forutsetter en forståelse for den brede verdiskapingen, noe som kan bidra i utviklingen av tiltak både i landsbyene og i kommunene for å forsterke reiselivet og fremme attraktive lokalsamfunn.

3.3 Kommunereform

Vi har ikke anledning til å gi en utdypende vurdering av effekter på og av kommunereformen på en samorganisering, men vi vil her gi noen innspill i denne sammenheng. Kommunal- og moderniseringsdepartementet har satt i gang en kommunereform som vil ha innvirkning på framtidens kommune-Norge. Kommunesammenslåing er et sentralt tema, og mange områder søker nå å utrede nye samarbeidskonstellasjoner i en ny kommunestruktur.

Forutsetningene og mulighetene for framtidig utvikling kan variere for område til område, og det er ingen garanti for at med felles utviklingsstrategier klarer en å skape en utvikling som alle ser seg tjent med. Likevel vil det være viktig å kartlegge, analysere og synliggjøre i hvilken grad, og eventuelt på hvilken måte, man med ny kommunestruktur kan bidra til å styrke og balansere nærings- og stedsutviklingsarbeidet i sitt område, noe som både kommer nasjonalparkkommunen og hele regionen til gode. Uten disse kartlegginger vil disse vurderingene baseres på antakelser, og dermed usikkerhet om effekter.

Det viktigste kunnskapsbehovet når det gjelder utviklingsprosesser som samorganiseringen er et eksempel på, vil dreie seg om hvordan man så langt som mulig kan enes om et felles utfordringsbilde og om hvilke strategier og tiltak man kan samles om for å fremme en bærekraftig utvikling. Vi har sett på attraktivitetsmodellen og bred verdiskaping som aktuelle

verktøy som grunnlag for slike kartlegginger og gjennomføring av kommunale og regionale utviklingsstrategier. Begge viser klart behovet for samhandling og aktiv og tidlig involvering av berørte parter. Lykkes man med dette, kan det også bidra til å styrke identitet, stolthet og tilhørighet til området, som er en forutsetning for *det gode vertskap*.

Ett element i kommunereformen som kanskje ikke har kommet så sterkt fram i debatten, er kommunenes handlingsrom som utviklingsaktør i forhold til bl.a. natur- og kulturarv som ressurs. Uten at vi kjenner forholdene i hver nasjonalparkkommune, kan vi anta at også disse, som mange av landets distriktskommuner, har utfordringer knyttet til bosetting, fraflytting, en aldrende befolkning og ny næringsutvikling. Spesielt kommuner med stor andel sysselsetting i primærnæringene er rammet av strukturendringer i landbruk, fiskeri og ensidig industri, og disse har spesielt behov for omstilling og ny næringsutvikling.

I dag ser vi at det ofte er de større kommunene som får mest tilgang på virkemidler til utvikling. Mindre kommuner kan slite med å få oversikten over virkemidlene og kanskje mangler de kapasiteten og kompetansen til å vurdere hvordan man skal søke. En større kommune kan ha flere å spille på i den sammenheng, noe som synes å være en fordel for å få innpass i virkemiddelapparatet. Det trenger ikke å være slik, og det er eksempler på mindre kommuner som får ut godt med støtte til utvikling, men det virker likevel som om størrelse har noe å si i denne sammenheng.

Natur- og kulturarven er en identitetsskaper, og slik sett ett element i hvordan vi forstår hva ressursgrunnlaget er i vårt område. Naturen spesielt forholder seg ikke til administrative grenser, og større kommuner kan også gi et videre grunnlag for å tenke på tvers av slike grenser i dag. Våre erfaringer fra følgeevalueringen av verdiskapingsprogrammene for kulturarven og naturarven er at lokale tiltak rekker bare så langt. En må arbeide mer regionalt, og i den sammenheng er fylkesnivået for stort. Flere arbeider med interkommunale samarbeid og i regionråd, og dette kan fungere utmerket, men større kommuner kan også bidra til å forbedre regional samhandling og utvide handlingsrommet lokalt for arbeid med bærekraftig utvikling og verdiskaping.¹⁰

---

¹⁰ For mer informasjon om forholdet mellom kommunestruktur og regional utvikling, se Brandtzæg, B. 2014. Kommunesammenslåing og regional utvikling: Betydningen av identitet og tilhørighet. Tf-notat 29. <http://www.tmforsk.no/publikasjoner/filer/2530.pdf>

4. Konklusjoner og anbefalinger

4.1 Konklusjoner

Vår overordna konklusjon er at samorganisering er i tråd med behovet for mer samhandling og koordinering rundt nasjonalparkene som ressurs for lokal utvikling og bred verdiskaping. Vår gjennomgang av mulighetsrommet ved en samorganisering av ordningene viser at det er store fordeler ved en samorganisering. Det har vært utydelig med to *like* logoer på *ulike* ordninger, slik bildet på framsida viser, og det har vært vanskelig for utenforstående å vite forskjellene eller likhetene mellom ordningene. Dette vil endre seg ved en samorganisering. Vi ser ingen direkte ulemper ved en samorganisering, selv om det er utfordringer knyttet til bl.a. lokalisering av sekretariat, sammensetning av styret og hvordan ordningene skal utvides med nye nasjonalparklandsbyer og nasjonalparkkommuner. Hovedutfordringen framover ligger nok likevel i hvilken rolle denne nye organisasjonen skal ha i forhold til øvrige aktører i feltet, slik som nasjonalparksentrene, informasjonssentrene, nasjonalparkstyrene, og hvordan den nye organisasjonen relaterer seg til nasjonale føringer som bl.a. bærekraftig reiseliv (Innovasjon Norge) og merkevarestrategien for nasjonalparker (Miljødirektoratet). Vi finner likevel at man stor sterkere i en samorganisering for å nå felles mål. Vi mener en samorganisering vil kunne utvide mulighetsrommet for å utnytte både menneskelige og økonomiske ressurser bedre. Vi mener også at en samorganisering vil styrke muligheten til å samordne aktører og virkemidler. Oppsummert kan vi konkludere med at samorganiseringen kan bidra til å...:

- ... skape en tydelig og samlende aktør i det lokale utviklingsarbeidet rundt nasjonalparkene, noe som også styrker deres posisjon som aktør rundt nasjonalparkene.
- ...utvikle og utnytte synergieffekter mellom nasjonalparkkommunene og nasjonalparklandsbyene
- ...utvide mulighetsrommet for begge ordningene ved samkjøring av strategiprosesser, koordinering av aktiviteter og tiltak, felles profilering og erfaringsutveksling.
- ...øke det brede verdiskapingspotensialet gjennom samhandling og koordinering mellom ulike verdiskapingsformer
- ...samordne politikk og virkemidler.

4.2 Anbefalinger

En samorganisering mellom Nasjonalparkkommunene og Nasjonalparklandsbyene bør gjennomføres, men den nye organisasjonen bør også evalueres etter noen år for å kunne gjøre justeringer både på målsettinger og organisasjonsform. En tydelig modell (med kriterier) for utvidelse av både nasjonalparklandsbyer som portal og nasjonalparkkommuner bør være noe av det første den nye organisasjonen bør ta for seg. Vi mener det ikke bør settes noen grense for hvor mange nasjonalparklandsbyer som skal etableres, men at dette avgjøres i samråd med styret for den nye organisasjonen og Miljødirektoratet/Klima- og miljødepartementet. Det er gunstig at det settes krav til statusen, både for landsbyene og kommunene, slik at man sikrer kvaliteten i ordningene. Dette bør også evalueres etter noen år.

For at den nye organisasjonen skal fungerer optimalt, bør det settes av tilstrekkelig med midler til koordinering og ledelse. Størrelsen må stå i samsvar med oppgavene. Styret for den nye organisasjonen bør også vurderes nøye, slik at sentrale aktører for å nå målene blir invitert inn.

Selv om det ikke er tenkt at ordningene skal ha noe med forvaltningen å gjøre, mener vi likevel det er viktig med et tett samarbeid mellom forvaltning og utvikling, bevaring og verdiskaping. Når det gjelder profileringen av den nye organisasjonen, er det viktig å avvente merkevarestrategien som det nå jobbes med i Miljødirektoratet. I den sammenheng vil det også være viktig å finne en godt navn på den nye organisasjonen. Vi ser det som hensiktsmessig at man fortsetter å bruke navnene ”Nasjonalparkkommune” og ”Nasjonalparklandsby”, selv om ”landsby” er noe nordmenn ikke er så vant til. Likevel, navnene har satt seg og det vil fort bli forvirrende om man skal komme med enda et nytt navn. Nasjonalparklandsbykonseptet er også noe besøkende fra andre europeiske land kjenner godt til. En bør derfor også i større grad satse på mer internasjonal erfaringsutveksling mellom andre nasjonalparklandsbyer i Europa. Nasjonalparkkommunene kan også se til kommunenes rolle i regionale parker, naturparker og biosfæreparker, som bruker et verneområde som attraksjon og utviklingsressurs (se Haukeland et al., 2010).

Her er noen av anbefalingen oppsummert som innspill til samorganiseringsprosessen:

1. Involver berørte aktører tidlig!
2. Bygg felles språk! Skap engasjement!
3. Trekk sammen både forvaltningen og næringslivet!
4. Tenk helhet, sammenheng og prosess!
5. Tydelig organisasjon og god ledelse!
6. Posisjoner organisasjonen i en nasjonal sammenheng
7. Breder forankring på det regionale nivået!
8. Mer lokal samordning politisk og administrativt!
9. Mer koordinert fokus i utviklingen av konseptet!
10. Vær synlig! Bruk media!
11. Bruk bred verdiskaping og attraksjonsmodellen som bærekraftig utviklingsverktøy!

Referanser

Brandtzæg, B. 2014. Kommunesammenslåing og regional utvikling: Betydningen av identitet og tilhørighet. TF-notat 29. <http://www.tmforsk.no/publikasjoner/filer/2530.pdf>

Brandtzæg, B. og P.I. Haukeland. 2014. *Naturarven som verdiskaper. Status for årsrapporteringer 2010-2013*. TF-notat 30.

Haukeland, P.I. et al. 2010. Landskapsøkonomi: Bidrag til bærekraftig verdiskaping, landskapsbasert entreprenørskap og stedsutvikling. Med eksempler fra regionalparker i Norge og i Europa. TF-rapport 263. <http://www.tmforsk.no/publikasjoner/filer/1782.pdf>

Haukeland, P.I. og Bent A. Brandtzæg. 2014. *Naturarv skaper verdier. Sluttanalyse fra følgeevalueringen av Naturarven som verdiskaper*. TF-rapport 346.

Haukeland, P.I. og Bent A. Brandtzæg. 2013. *Bred verdiskaping tuftet på natur og kultur*. Foredrag på Nasjonalparklandsbyenes nettverkssamling 05 02 2013.

<http://www.tmforsk.no/publikasjoner/filer/2548.pdf>

Haukeland, P.I. og Bent A. Brandtzæg. 2011. *Nasjonalparklandsbyene: En evaluering av forprosjektet*. TF-notat nr 2. <http://www.tmforsk.no/publikasjoner/filer/1938.pdf>

Haukeland, P.I. og Bent A. Brandtzæg. 2009. *Den brede verdiskapingen: Et bærekraftig utviklingsperspektiv på natur- og kulturbasert verdiskaping*. TF-notat 20.

<http://www.tmforsk.no/publikasjoner/filer/1617.pdf>

Kobro, L og B. Jervan. 2013. *Bo og besøke. Lokalsamfunnsutvikling med attraktivitet for både fastboende og besøkende*. Temahefte. Telemarksforskning.

Kobro, L. et al. 2013. *Duett eller duell*. Foredrag om forskingsprosjektet Reiseliv og lokalsamfunnsutvikling. <http://www.tmforsk.no/publikasjoner/filer/2347.pdf>

Kobro, L, Vareide, K., Haukeland, P.I. og B. Jervan. 2012. *Duett eller duell? Reiseliv og lokalsamfunnsutvikling*. TF-rapport nr. 319. <http://www.tmforsk.no/publikasjoner/filer/2348.pdf>

Vareide, K. og Marit O. Nygaard. 2014. *Regionalt samspill og vekst. I lys av attraktivitetsmodellen*. TF-notat 27. <http://www.tmforsk.no/publikasjoner/filer/2522.pdf>.

Vareide, Knut, Lars U. Kobro og Hanna Storm (2013). *Programteori for attraktivitet. Sammendragsrapport*. TF-notat 13. <http://www.tmforsk.no/publikasjoner/filer/2301.pdf>

Stiftelsesdokument forening ver.5

STIFTELSESDOKUMENT FOR FORENINGEN NORGES NASJONALPARKKOMMUNER

År 2014, den [dag og måned] ble avholdt stiftelsesmøte [...sted...], hvor følgende stiftere besluttet å stifte en forening for sammenslåing av oppgavene som følger av utnevnelsen av Nasjonalparkkommune og Nasjonalparklandsby:

Medlemskommune	Gateadresse	Postadresse	Representant

Følgende er besluttet ved stiftelsen:

1. FORENINGENS VEDTEKTER

Foreningens vedtekter lyder slik:

***

VEDEKTER for

FORENINGEN NORGES NASJONALPARKKOMMUNER

1. Foreningen

Foreningens navn er Foreningen Norges nasjonalparkkommuner heretter Foreningen. Foreningen er selveiende og en frittstående juridisk person med upersonlig og begrenset ansvar for gjeld.

2. Formål

Foreningens formål er å samle og koordinere ressursene og innsatsen slik at medlemskommunene kan oppfylle de intensjoner og muligheter som tildelingen av statusene ”nasjonalparklandsby” (heretter NPL) og ”nasjonalparkkommune” (heretter NPK) har gitt. Nasjonalparkene gir mulighet for utvikling av lokal og nasjonal bred (økonomisk, kulturell, sosial og miljømessig) verdiskapning. Foreningen skal gjennom bidrag og stimuli legge til rette for realisasjon av disse mulighetene tilknyttet nasjonalparksatsingen. Foreningen skal ikke delta i forvaltningen av nasjonalparkene.

3. Foreningens forretningskommune og sekretariat

Foreningens forretningskommune, og dermed sted for sekretariatet, fastsettes av styret. I sin vurdering av plassering skal styret legge vekt på bl.a. relevant kompetansemiljø. Årsmøter og styremøter kan avholdes i den kommune styret finner mest formålstjenlig.

4. Medlemmer

Som medlemmer i Foreningen kan være:

- a) kommuner som av Staten har fått tildelt statusen ”Nasjonalparkkommune”; og
- b) kommuner som av Staten har fått tildelt statusen ”Nasjonalparklandsby” for et sted.

Innmelding skjer ved skriftlig søknad til Foreningen. Styret avgjør spørsmålet om opptak av nye medlemmer og foreløpige økonomiske betingelser for disse. Søkeren skal få melding om utfallet av søknaden så snart som mulig, men manglende tilbakemelding medfører ikke automatisk godkjenning.

[Ved opptak av nytt medlem må det betales et kapitalinnskudd som tilsvarer det innskudd eksisterende medlemmer har innbetalt.]

5. Utmelding fra Foreningen

Medlemmer kan melde seg ut av Foreningen. Utmelding må skje skriftlig til Foreningen, og meldingen med vedlegg må være kommet fram innen 1.1 med virkning fra 1.1 ett år etter. Vedlagt utmeldingen skal følge protokoll fra kommunestyremøte hvor utmelding er vedtatt. Ved opphørt medlemskap bortfaller plikten til å betale uforfalt kontingent. Medlemmer som melder seg ut har ikke krav på tilbakebetaling av kapitalinnskudd, innbetalte kontingenter eller på del av formuen til Foreningen.

6. Utestenging av medlemmer

Et medlem kan utestenges dersom

- a) medlemmet ikke lenger oppfyller vedtektenes pkt 4 a) eller b);

- b) medlemmet vesentlig misligholder sine forpliktelser overfor Foreningen som fastsatt i vedtektene, jf. bl.a. pkt 7 (om kontingent) og 8 (om medlemmenes plikter); eller
- c) når andre tungtveiende grunner tilsier det.

Vedtaket om utestenging fattes av styret. Medlem som er utestengt kan kreve at styret legger vedtaket fram for årsmøtet. Kravet må være satt fram innen en måned etter at medlemmet mottok skriftlig melding om utestengingen og om fristen for å kreve vedtaket lagt fram for årsmøtet. Kravet har oppsettende virkning.

Ved opphørt medlemskap bortfaller plikten til å betale uforfalt kontingent. Medlemmer som utestenges har ikke krav på tilbakebetaling av kapitalinnskudd, innbetalte kontingenter eller på del av formuen til Foreningen.

7. Kontingent

Kontingenten fastsettes av årsmøtet.

Kontingenten skal bestå av et grunnbeløp som alle medlemskommunene skal betale.

For de medlemmene som har nasjonalparklandsby skal det fastsettes en tilleggskontingent.

Medlemmer som skylder kontingent for mer enn ett år, har ikke stemmerett eller andre rettigheter, og kan av styret strykes som medlem av foreningen. Strykes et medlem, kan det ikke tas opp igjen før skyldig kontingent er betalt.

8. Medlemmenes plikter

Hvert medlem skal:

- a) betale kontingent;
- b) ha ressurs og bære kostnadene for minimum 10 % stilling med ansvar for å oppfylle kommunens oppgaver som følge av statusen NPK, og tilsvarende 40 % for NPL;
- c) lojalt og aktivt støtte opp om Foreningens virksomhet;
- d) følge opp gjeldende planer, vedtak og henvendelser fra Foreningen;
- e) implementere Foreningens visjon og strategi i sin virksomhet;
- f) aktivt markedsføre seg som NPK og evt. NPL i tråd med gjeldende profilprogram; og
- g) delta på møter og samlinger organisert av Foreningen.

9. Årsmøte

Årsmøtet er foreningens høyeste myndighet.

Årsmøtet avholdes hvert år innen utgangen av juni.

Årsmøtet innkalles av styret med minst to måneds varsel, direkte til medlemmene. Forslag som skal behandles på årsmøtet skal være sendt til styret senest en måned før årsmøtet. Fullstendig saksliste må være tilgjengelig for medlemmene senest to uker før årsmøtet.

Årsmøtet er åpent for alle. Årsmøtet kan stenge dørene om det foreligger lovmessig grunn, jf. vedtektenes pkt 15. Utover medlemmenes representanter har bare representanter fra Miljødirektoratet, nasjonalparksentrene og administrative kontaktpersoner fra kommunene talerett.

Årsmøtet er vedtaksført med det antall stemmeberettigede medlemmer som møter. Ingen har mer enn én stemme, og stemmegivning kan ikke skje ved fullmakt til annet medlem. Ved likt antall stemmer avgjør møteleders stemme.

Årsmøtet kan bare behandle forslag om vedtektsendring som er oppført på sakslisten senest to uker før årsmøtet. Andre saker kan behandles og avgjøres når halvparten av foreningens medlemmer krever det.

10. Årsmøtets oppgaver

Årsmøtet åpnes av styrets leder som får opptatt fortegnelse over fremmøtte. Årsmøtet skal behandle følgende saker:

- a) Godkjenning av fremmøtte og fullmakter
- b) Valg av møteleder
- c) Valg av person til å undertegne protokoll sammen med møteleder
- d) Godkjenning av årsberetning og revidert regnskap
- e) Behandle styrets strategier og handlingsplaner
- f) Behandle innkomne forslag til saker
- g) Fastsette kontingent
- h) Vedta budsjett
- i) Valg av styre og styreleder
- j) Valg av revisor

11. Møte og stemmegivning på årsmøtet

Hvert medlem har møte-, tale- og stemmerett. Hvert medlem har én stemme. Hvert medlem utpeker to representanter med møte- og talerett til årsmøtet, den ene representanten skal være ordføreren og den andre skal være valgt av kommunestyret blant representanter for næringslivet i

kommunen. Ordføreren eller dennes stedfortreder avgir stemme på vegne av medlemmet.

Dersom medlemmet bare møter med én representant, har denne stemmeretten.

Med mindre annet er fremgått av vedtektene skal et vedtak for å være gyldig være truffet med alminnelig flertall av de avgitte stemmene. Blanke stemmer anses som ikke avgitt.

Valg foregår skriftlig hvis det foreligger mer enn ett forslag. Bare foreslåtte kandidater kan føres opp på stemmeseddelen. Skal flere velges ved samme avstemming, må stemmesedlene inneholde det antall forskjellige kandidater som det skal velges ved vedkommende avstemming.

Stemmesedler som er blanke, eller som inneholder ikke foreslåtte kandidater, eller annet antall kandidater enn det som skal velges, teller ikke, og stemmene anses som ikke avgitt.

Når et valg foregår enkeltvis og en kandidat ikke oppnår mer enn halvparten av de oppgitte stemmene, foretas bundet omvalg mellom de to kandidatene som har oppnådd flest stemmer. Er det ved omvalg stemmelikhet, avgjøres valget ved loddtrekning.

Når det ved valg skal velges flere ved en avstemming, må alle for å anses valgt ha mer enn halvparten av de avgitte stemmene. Dette gjelder ikke ved valg av vararepresentanter. Hvis ikke tilstrekkelig mange kandidater har oppnådd dette i første omgang, anses de valgt som har fått mer enn halvparten av stemmene. Det foretas så bundet omvalg mellom de øvrige kandidatene, og etter denne avstemmingen anses de valgt som har fått flest stemmer. Er det ved omvalg stemmelikhet, avgjøres valget ved loddtrekning.

12. Ekstraordinært årsmøte

Ekstraordinære årsmøter holdes når styret bestemmer det, eller minst en tredjedel av de stemmeberettigede medlemmene krever det.

Det innkalles på samme måte som for ordinære årsmøter, med minst en måneds varsel.

Ekstraordinært årsmøte kan bare behandle og ta avgjørelse i de sakene som er kunngjort i innkallingen.

13. Styret

Foreningen ledes og forvaltes av et styre. Styret er høyeste myndighet mellom årsmøtene.

Styrets størrelse og tjenestetid avgjøres til enhver tid av velgende årsmøte. Tjenestetiden for hvert styremedlem er normalt to år, men det kan tas gjenvalg. Minst [1/3] av styret skal være utpekt av kommuner med NPL.

Styret skal bl.a.:

- a) Iverksette årsmøtets bestemmelser.
- b) Utføre de oppgaver vedtektene pålegger
- c) fastsette antall avdrag på kontingenten og dens forfallstidspunkt.
- d) få utarbeidet strategi- og handlingsplaner som skal forelegges årsmøtet til godkjenning.
- e) Oppnevne etter behov komiteer/utvalg/personer for spesielle oppgaver og utarbeide instruks for disse.

- f) Administrere og føre nødvendig kontroll med Foreningens økonomi i henhold til de til enhver tid gjeldende instruksjoner og bestemmelser.
- g) Utarbeide utkast til budsjett.
- h) Representere Foreningen utad.
- i) Føre regnskap i form av et hovedregnskap, men med ett avdelingsregnskap for NPL og ett avdelingsregnskap for NPK.

Styret skal holde møte når lederen forlanger det eller en tredjedel av styremedlemmene forlanger det.

Styremøtet ledes av styrets leder. Ved fravær utpeker leder sin stedfortreder. Styret er vedtaksført når et flertall av styrets medlemmer er til stede. Vedtak fattes med flertall av de avgitte stemmene. Ved stemmelikhet avgjør møteleders stemme.

Tillitsvalgte skal ikke motta honorar for sine verv.

14. Vedtektsendring

Endringer i disse vedtekter kan bare foretas på ordinært eller ekstraordinært årsmøte etter å ha vært på sakslisten, og det kreves 2/3 flertall av de avgitte stemmene.

15. Forholdet til kommuneloven, offentlighetsloven og forvaltningsloven

Ved valg og tilsetninger, herunder inhabilitet, gjelder kommunelovens bestemmelser analogisk så langt de passer.

Foreningens virksomhet skal være underlagt reglene i lov om offentlighet i forvaltningen (offentlighetsloven) og lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven).

16. Diverse

Foreningen kan kommunisere elektronisk til medlemmene og alle medlemmene kan kommunisere tilsvarende med Foreningen.

Foreningen kommuniserer med postmottak hos medlemmet, om ikke medlemmet har utpekt minst én representant som er bemyndiget til å motta elektronisk kommunikasjon fra Foreningen.

17. Oppløsning

Oppløsning av Foreningen kan bare behandles på ordinært årsmøte. Bli oppløsning vedtatt med minst 2/3 flertall, innkalles ekstraordinært årsmøte 3 måneder senere.

Ved oppløsning skal nettoformuen tilfalle en forening, stiftelse eller ideell organisasjon som arbeider for fremme av nasjonalparkene i Norge.

Sammenslutning med andre foreninger, eller deling av Foreningen anses ikke som oppløsning. Vedtak om sammenslutning eller deling, og nødvendige vedtektsendringer i tilknytning til dette treffes i samsvar med bestemmelsene om vedtektsendring, jf. pkt 14.

***

2. STYRE OG REVISOR

Foreningens styre er:

Navn	Adresse	Fødselsnr.	Periode, til
Bengt Fasteraune, leder	[...]	[...]	2015
Eli Hovd Prestgården	[...]	[...]	2016
Tony Kjøl	[...]	[...]	2016
Elisabeth Wesenlund Hauge	[...]	[...]	2015
Lidvart Jakobsen	[...]	[...]	2015

Varamedlemmer til styret er:

Navn	Adresse	Fødselsnr.	Periode, til
Tor Helge Flaato	[...]	[...]	2015
Monica Sande	[...]	[...]	2015

Valgkomité for foreningen er:

Navn	Adresse	Fødselsnr.	Periode, til
[...]	[...]	[...]	2015
[...]	[...]	[...]	2015

Foreningens revisor er:

[kommunerevisor,
org.nr.
adresse]

3. MEDLEMSKAP, KAPITALINNSKUDD OG KONTINGENT

Stifterne blir medlemmer av Forening fra det tidspunkt stiftelsesdokumentet er undertegnet av alle stifterne. Stifterne skal i forbindelse med stiftelsen samlet innbetale kr [...] i kapitalinnskudd. Fordelt på hver av stifterne innbetales [...]:

Medlemskommune	Innskudd

Oppgjør av innskuddsforpliktelsene skal skje til Foreningens konto innen 10 dager etter stiftelsen.

Kontingent for 2015, med forfall [...], er kr [...] for medlem som er nasjonalparkkommune.

Medlem som har nasjonalparklandsby betaler i tillegg kr [...].

Foreningen bærer stiftelseskostnadene som kostnader til advokat og registrering.

***

[...sted...], 29. desember 2014

Medlemskommune	Dato	Representant med fullmakt	Signatur

11921 / 185422v5.doc / 29.12.14 21:27

(ikke ment som en del av stiftelsesdokumentet, men tas med her for å ha alt samlet)

ARBEIDSPLAN

PLAN OVER ARBEIDSFORDELING MELLOM FORENING OG MEDLEM

Foreningens arbeidsoppgaver

- a) Administreres av Foreningen
- b) Kan delegere til nettverket av medlemmenes dedikerte ansatte
- c) [kortfattede beskrivelser av hva Foreningens sekretariat skal gjøre]
- d) [kortfattede beskrivelser av hva kontingenten skal dekke av kostnader - prosjektkostnader]

Medlemmets arbeidsoppgaver

- a) Administreres av medlemmet, normalt dets ansatte som pålagt i vedtektene
- b) [kortfattede beskrivelser av hva medlemmenes dedikerte ansatte eller medlemmet for øvrig skal gjøre]
- c) [kortfattede beskrivelser av hva medlemmene skal dekke av kostnader]

Foreningen gis ikke-eksklusivt rett til å disponere medlemmenes merkevarerettigheter under statusene NPK og NPL.

***